

**FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO
V OLOMOUCI**

KATEDRA SOCIOLOGIE A ANDRAGOGIKY

ANETA GIBLOVÁ

ROZPAD RODINY – ASISTOVANÝ KONTAKT A PŘEDÁVÁNÍ DÍTĚTE
FAMILY BREAK-UP – ASSISTED CONTACT AND CHILD HANDOVER

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí práce: PhDr. Eva Klimentová, PhD.

Olomouc 2012

Autorské prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou diplomovou práci na téma Rozpad rodiny – asistovaný kontakt a předávání dítěte vypracovala samostatně. Všechny zdroje, prameny a literaturu, které jsem při vypracování použila anebo z nich čerpala, v práci řádně cituji s uvedením úplného odkazu na příslušný zdroj.

V Brně dne 19. 3. 2012

.....

Aneta Giblová

OBSAH

ÚVOD	5
1. RODINA	6
1.1 CHARAKTERISTIKA RODINY	6
1.2 ZÁKLADNÍ RODINNÉ FORMY	8
1.3 ZÁKLADNÍ TYPY RODIN A VLASTNOSTI ZDRAVÉ RODINY	8
1.4 LEGISLATIVNÍ ÚPRAVA TÝKAJÍCÍ SE PRÁV DĚTÍ	10
1.5 SHRNUÍ	11
2. ROZPAD RODINY	12
2.1 ROZCHOD A ROZVOD RODIČŮ	12
2.2 SITUACE V RODINĚ PO JEJÍM ROZPADU	12
2.3 MEDIACE	13
2.4 ROZVODOVÉ STATISTIKY	15
2.5 LEGISLATIVNÍ ÚPRAVA ROZPADU RODINY	16
2.6 SHRNUÍ	17
3. VLIV ROZPADU RODINY NA DĚTI	18
3.1 POCITY DĚTÍ PŘI ROZPADU RODINY	18
3.2 REAKCE DÍTĚTE NA ROZPAD RODINY V JEDNOTLIVÝCH VÝVOJOVÝCH OBDOBÍCH ŽIVOTA	19
3.3 ZMÍRNĚNÍ NEGATIVNÍHO DOPADU ROZPADU RODINY NA DĚTI	21
3.4 SHRNUÍ	21
4. KONTAKT DÍTĚTE S RODIČEM	23
4.1 DEFINICE KONTAKTU	23
4.2 JAK BY MĚL VYPADAT OPTIMÁLNÍ KONTAKT DÍTĚTE S RODIČEM	23
4.3 PŘÍNOS KONTAKTU PRO DÍTĚ	24
4.4 MOŽNÁ ÚSKALÍ BĚHEM KONTAKTU	25
4.5 LEGISLATIVNÍ ÚPRAVA KONTAKTU	25
4.6 SHRNUÍ	26
5. SLUŽBA ASISTOVANÉHO KONTAKTU A PŘEDÁVÁNÍ	27
5.1 SLUŽBA ASISTOVANÉHO KONTAKTU V BRNĚ	27
5.2 DEFINICE A CÍL ASISTOVANÉHO KONTAKTU A PŘEDÁVÁNÍ	27
5.3 SLUŽBA ASISTENCE – KDO, JAK, KDY A PROČ	28
5.4 PŘED ZAHÁJENÍM SLUŽBY ASISTENCE	29
5.5 ASISTOVANÝ KONTAKT	29

5.6 ASISTOVANÉ PŘEDÁVÁNÍ DÍTĚTE MEZI RODIČI	30
5.7 SHRNUÍ	30
6. SYNDROM ZAVRŽENÍ RODIČE	31
6.1 ROZVODOVÉ JEDY	31
6.2 PROGRAMOVÁNÍ DÍTĚTE	32
6.3 DEFINICE SYNDROMU ZAVRŽENÍ RODIČE	32
6.4 OSM DIAGNOSTICKÝCH KRITÉRIÍ PRO SYNDROM ZAVRŽENÍ RODIČE	33
6.5 DŮSLEDEK SYNDROMU ZAVRŽENÍ RODIČE	34
6.6 SHRNUÍ	34
7. METODOLOGICKÁ ČÁST	35
7.1 FOND OHROŽENÝCH DĚTÍ	35
7.2 FORMULACE PROBLÉMU A STANOVENÍ CÍLE EMPIRICKÉHO ŠETŘENÍ	35
7.3 METODOLOGIE, STANOVENÁ KRITÉRIÍ PRO VÝBĚR A VZOREK EMPIRICKÉHO ŠETŘENÍ	36
7.4 HLAVNÍ A DÍLČÍ VÝZKUMNÉ OTÁZKY	37
7.5 PREZENTACE VÝSLEDKŮ EMPIRICKÉHO ŠETŘENÍ	38
8. VYHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ EMPIRICKÉHO ŠETŘENÍ	39
8.1 SOUŽITÍ RODIČŮ A ROZPAD RODINY	39
8.2 POSKYTOVANÁ SLUŽBA ASISTENCE	44
8.3 NEZLETILÉ DĚTI	47
8.4 RODIČE	49
8.5 SROVNÁNÍ OTÁZEK Č. 3-4 A Č. 14-17 S VÝSLEDKY ČESKÉHO STATISTICKÉHO ÚŘADU	54
8.6 SHRNUÍ	60
ZÁVĚR	62
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	63
PRÁVNÍ NORMY	64
INTERNETOVÉ ZDROJE	64
SEZNAM TABULEK	65
SEZNAM GRAFŮ	66
ANOTACE	67
ANNOTATION	67

ÚVOD

V brněnské pobočce Fondu ohrožených dětí pracuji od roku 2008 na pozici pracovník v sociálních službách. Při výkonu své profese se setkávám s rodiči řešícími rozvodové problémy, které nezřídka kdy vedou až k nutnosti asistovaného kontaktu rodiče s dítětem či předávání dítěte pod dohledem sociálního pracovníka. Právě četnost asistovaných kontaktů s dětmi a jejich předávání na brněnské pobočce Fondu ohrožených dětí do značné míry ovlivnila volbu tématu této bakalářské práce.

Cílem práce je zmapovat podobu rodin, které se z nějakého důvodu uchýlily k řešení v podobě asistovaného kontaktu dítěte s jedním z rodičů či jeho předávání.

Objektem zkoumání bakalářské práce jsou rodiny, které v letech 2008 až 2010 využily služeb asistovaného kontaktu a předávání na brněnské pobočce Fondu ohrožených dětí. Předmětem zkoumání práce jsou statistické údaje a spisová dokumentace brněnské pobočky Fondu ohrožených dětí. Ve své praktické části se práce zabývá analýzou zmíněných dokumentů, jejich vyhodnocením a určením případných charakteristických rysů rodin.

Teoretická část práce je věnována problematice rozpadu rodiny a s tím souvisejícím tématům. První kapitola se zabývá pojmem rodiny, její charakteristikou, formami, typy a vlastnostmi funkční rodiny. Další kapitoly práce zkoumají rozchod a rozvod rodičů a jejich vliv na děti i celou rodinu. V závěru teoretické části přibližuje práce téma kontaktu dítěte s rodičem a také syndromu zavržení rodiče.

Tato práce by měla sociálním pracovníkům a nejenom jim dopomoci k lepší spolupráci s rodinami v krizové situaci a přesnějšímu zhodnocení jejich potřeb. Analýza stávajících případů pomůže přiblížit situaci, do které se rodiny dostaly, vyhodnotit ji a najít případné podobné charakteristické rysy.

1. RODINA

Ve své první kapitole se tato práce pokusí přiblížit pojem rodiny, tedy co to rodina vůbec je, jaké základní formy a typy rodiny rozeznáváme a jak lze charakterizovat zdravou rodinu. Ve svém závěru uvádí kapitola také legislativu zabývající se ochranou práv dětí.

1.1 Charakteristika rodiny

Existuje mnoho definic rodiny v závislosti na konkrétním vědním oboru. Těžko lze tedy určit tu jedinou správnou. Pro každého z nás znamená rodina něco jiného a vnímáme ji trochu odlišně. Pro potřeby této práce poslouží definice rodiny od **Kamera**.

Kamer definuje rodinu jako skupinu lidí, kteří jsou svázáni společnou minulostí a současnou přítomností. Členy rodiny spojuje také budoucí očekávání vzájemně propojených transakčních vztahů a jsou často, ne však nutně, vázání dědičností, právoplatně uzavřenými manželstvími, adopcí nebo společným uspořádáním v určité fázi života. Pojem rodina je možné užít tehdy, existují-li mezi blízkými lidmi přetrvávající a intenzivní emocionální či psychologické vazby. Není přitom rozhodující, zda se jedná o nesezdaný pár anebo o náhradní rodinu.¹

Pojem rodiny má svou historii a v průběhu času prošel vývojem, který lze charakterizovat třemi obdobími – tradičním, moderním a postmoderním. Moderní rodinu je možné charakterizovat jako nukleární a manželskou, její funkci jako pečovatelskou a citovou. Autoritou v této rodině býval otec společně s matkou. Jejich funkce byly segregovány. Rozdíly mezi tradiční a postmoderní společností jsou velmi výrazné. V dnešní, postmoderní společnosti si budoucí partnery vybíráme sami, v tradiční rodině byl naopak zvykem aranžovaný sňatek. V tradiční společnosti bylo rodičovství zcela samozřejmou věcí a vzdělání, společně se zdravotní péčí, z větší části zajišťovala rodina. V současnosti vzdělání a zdravotní péči zajišťují školská zařízení, resp. nemocnice a sítě sociálních služeb schopné postarat se o nemocné, staré

¹ Kamer, H. Ch. In. Sobotková, Irena. 2. vyd. Praha: Portál, 2007, s 24.

a postižené. Patrný rozdíl najdeme také v oblasti autorit, kterou dříve býval v rodině otec, zatímco dnes se jedná o velmi individuální záležitost.²

Dunovský ve své knize postihl rodinu velmi výstižně jako průsečík života jedince a společnosti. Je to právě rodina, která je základem lidské společnosti. Rodina či jinak označovaná forma sociálních vazeb několika jedinců je známa už od nepaměti a má nenahraditelný význam z pohledu zachování lidského druhu. Rodina nás doprovází celým našim životem, ochraňuje nás a ovlivňuje. Prostřednictvím rodiny se dokážeme začlenit do společnosti, uvědomit si svou roli v ní a také uspokojit svoje sociální, psychické a fyzické potřeby.³

Jak uvedl **Dunovský**, rodina je základem lidské společnosti, ale podle **Lacinové** není vyloučené, že v průběhu existence každé rodiny se vyskytnou složitá a těžká období, kdy stávající nežádoucí znaky nabudou na intenzitě nebo se dokonce projeví i zcela nové. Rodinu je proto třeba chápat jako vyvíjející se organismus reagující na vzniklé situace a krize. Jestliže se nejedná o rodiny s prvky patologie, tak je skoro nemožné hovořit o rodině bez chyb, protože ve většině rodin nalezneme něco pozitivního, ale bohužel také někdy něco negativního. Z toho tedy vyplývá, že rodina bez chyb neexistuje.⁴

Matoušek zavádí pojem „sociální síť rodiny“, tj. spojení rodiny s jejím sociálním okolím. Do sociální sítě rodiny spadají podle tohoto výkladu i lidé, kteří s rodinou nejsou přímo spojeni příbuzenskými vztahy (přátelé, známí a např. také profesionální pracovníci, kteří s rodinou pracují). Jako hlavní úkol rodiny uvádí péči o děti a poskytnutí bezpečného domova, který dětem zajistí stabilní a chráněné prostředí. Jmenuje také některé z dnešních společenských trendů, které mohou mít na rodinu negativní vliv – zejména trend odkládání svatby a potomků, zakládání neformálních rodin, růst rozvodovosti a omezování počtu dětí v rodině.⁵

² Možný, Ivo. Rodina a společnost. 2. vyd. Praha: Slon, 2006, s. 19-23.

³ Dunovský, Jiří. Dítě a poruchy rodiny. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1986, s. 9.

⁴ Lacinová, Lenka a Škrdlíková, Petra. Dost dobří rodiče aneb Drobné chyby ve výchově dovoleny. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 28-31.

⁵ Matoušek, Oldřich. Rodina jako instituce a vztahová síť. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997, s. 8-74.

1.2 Základní rodinné formy

Rodina může nabývat několika základních forem, které ji blíže charakterizují a mají vliv na život a vývoj jejích příslušníků. Pro jednotlivé formy rodiny jsou typické určité problémy, stejně jako míra výskytu kladných jevů v podobě sebehodnocení, komunikace, pravidel a společenských vazeb. **Satirová** ve své knize rozlišuje čtyři typy rodinných forem⁶:

- 1) Přírozená rodina – rodina s oběma rodiči a jejich vlastními dětmi. Rodiče se o děti starají až do jejich dospělosti.
- 2) Neúplná rodina – rodina pouze s jedním rodičem, který zajišťuje výchovu dětí. Druhý z rodičů rodinu opustil, zemřel anebo se rodiče rozvedli.
- 3) Smíšená rodina – děti vychovávají vlastní či nevlastní rodiče nebo jejich pěstouni. Rodinu mohou tvořit děti vlastní, nevlastní i adoptivní.
- 4) Institucionální rodina – děti vyrůstající v ústavech nebo jiných zařízeních.

1.3 Základní typy rodin a vlastnosti zdravé rodiny

Dunovský zavedl dotazník funkčnosti rodiny, který si klade za cíl řešení problémů rodin a používá se nejenom pro výzkumné účely, ale i v praxi. Dotazník funkčnosti rodiny je možné aplikovat opakovaně a průběžně tak vyhodnocovat sledovanou rodinu. Dotazník se opírá celkem o osm kritérií (stabilita a složení rodiny, osobnost rodičů a sourozenců, sociální a ekonomická situace, péče o dítě a zájem o něj). Na základě dotazníku funkčnosti rodiny je možné definovat čtyři základní typy rodiny. Toto rozdělení nevychází pouze z kvality, ale také z kvantity poruch rodiny⁷:

a) Funkční rodina

Funkční rodiny mají v populaci nejvyšší míru zastoupení, až 85 %. Tato rodina zajišťuje dětem dobrý vývoj a není třeba ji sledovat. Mezi hlavní funkce funkční rodiny řadíme:

- biologicko-reprodukční – biologické dispozice rodičů ke zplození dětí,
- ekonomicko-zabezpečovací – zajištění rodiny po stránce ekonomické,
- emocionální – poskytnout dítěti a členům rodiny jistotu, lásku, hranice a emočně je zabezpečit,

⁶ Satirová, Virginia. Kniha o rodině. 2. vyd. Praha: Práh, 2006, s. 16.

⁷ Není-li uvedeno jinak: Dunovský, Jiří. Dítě a poruchy rodiny. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1986, s. 28 – 109.

- socializačně-výchovnou – výchova dětí.

b) Problémová rodina

Problémové rodiny se vyskytují ve 12-13 % případů. V problémové rodině se objevují poruchy některých jejích funkcí, které však přímo neohrožují rodinu ani vývoj dítěte. Za určitých okolností je rodina schopna tyto problémy řešit sama.

c) Dysfunkční rodina

Ve 2 % případů se vyskytují rodiny dysfunkční. V takové rodině se objevují vážnější poruchy její funkce, které ohrožují a poškozují rodinu i její členy. Dysfunkční rodina vyžaduje soustavnou pomoc.

„V současné době se na dysfunkci rodinného systému pohlíží obecněji – jde o rodinu, v níž jeden nebo více členů produkuje maladaptivní, nezdravé chování. Dysfunkční rodiny vykazují některé z těchto charakteristik: popírání či neřešení problémů, chybějící intimita, vzájemné obviňování, rigidní role, potlačování osobní identity na úkor rodinné identity, individuální potřeby členů rodiny obětované dysfunkčnímu rodinnému systému, nejasná komunikace, chybění jasných hranic mezi členy rodiny, nejasná pravidla a kompetence.“⁸

d) Afunkční rodina

V 0,5 % případů se vyskytují rodiny afunkční. Tato rodina dítě i jeho vývoj přímo ohrožuje a je nutné jej z rodiny odebrat.

Základním rysem zdravé rodiny jsou podle **Dunovského** určité klíčové vlastnosti, zejména následující⁹:

- vysoký stupeň soudržnosti a spolupráce mezi všemi členy v rodině navzájem,
- emočně pozitivní vztahy, které umožňují poskytování a přijímání vzájemné sociální opory,
- otevřená, upřímná a srozumitelná komunikace mezi všemi členy rodiny,
- vzájemný respekt všech členů rodiny,

⁸ Sobotková, Irena. Psychologie rodiny. 2. vyd. Praha: Portál, 2007, s 35.

⁹ Dunovský, Jiří. Sociální pediatrie: vybrané kapitoly. 1. vyd. Praha: Grada, 1999, s. 30.

- dělba rolí respektující zralost i zájmy jednotlivých členů,
- dynamika vztahů projevující se v postupných změnách rolí i postojů,
- schopnost i dovednost překonávat zátěžové a konfliktní situace,
- širší sociální zázemí.

1.4 Legislativní úprava týkající se práv dětí

V České republice chrání dětská práva především **Listina základních práv a svobod**, **Úmluva o právech dítěte**, **Zákon o rodině** a **Zákon o sociálně-právní ochraně dětí**.

Listina základních práv a svobod v článku 32 uvádí, že mají děti nárok na péči a výchovu ze strany svých rodičů, tedy na matku a otce. Pod ochranou zákona je rodina a rodičovství.¹⁰

Úmluva o právech dítěte přiznává každému dítěti, pokud je to možné, právo znát své rodiče, právo na jejich péči a v případech dětí žijících odděleně od jednoho či obou rodičů také právo udržovat pravidelné osobní kontakty s oběma rodiči.¹¹

Zákon o rodině se věnuje třem hlavním oblastem, kterými jsou manželství, vztahy mezi rodiči a dětmi a výživné. První část zákona vymezuje pojem manželství a definuje jeho účel, kterým je založení rodiny a řádné vychovávání dětí. Ve své druhé části zákon definuje pojem rodičovské zodpovědnosti jako souhrn práv a povinností rodičů. Rodičovská zodpovědnost náleží podle zákona oběma rodičům a pouze soud může rodiče jeho zodpovědnosti zbavit nebo ji pozastavit. Účelem rodičovské zodpovědnosti je péče o nezletilé dítě, jeho zastupování a správa jeho jmění. Péče o nezletilé dítě zahrnuje péči o jeho zdraví a tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj. Rodiče mají při výchově dětí rozhodující a nezastupitelnou úlohu a jejich chování, vystupování a osobní život by měl být pro děti vzorem.¹²

Dalším zákonem, napomáhajícím naplnění práv dítěte, je Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Zákon se zajímá o blaho dítěte a snaží se zajistit jeho řádnou výchovu,

¹⁰ Článek 32 ústavního zákona č. 162/1998 Sb., Listina základních práv a svobod.

¹¹ Článek 7 a 9 sdělení č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte.

¹² § 1-34 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

příznivý vývoj, oprávněné zájmy dítěte a především působit tak, aby došlo k obnovení narušených funkcí rodiny.¹³

1.5 Shrnutí

Tato kapitola vymezila pojem rodiny a definovala základní formy a typy rodin. V závěru stručně zmínila legislativu České republiky, která se zabývá právy dětí. Následující kapitola se dotýká problematiky rozchodu a rozvodu rodičů, definuje pojmy a uvádí statistické údaje rozvodovosti v České republice.

¹³ § 1 a § 5 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

2. ROZPAD RODINY

Rozpad rodiny může mít mnoho důvodů, které bývají velmi individuální. Pod pojmem rozpad rodiny si ve většině případů vybavíme rozchod rodičů, či ještě konkrétněji jejich rozvod. Tato kapitola se věnuje těmto souvisejícím tématům, definuje pojmy rozchodu a rozvodu rodičů, snaží se přiblížit situaci v rozpadlé rodině a ve svém závěru se zabývá také statistikami a legislativou týkající se rozvodu.

2.1 Rozchod a rozvod rodičů

V této kapitole a potažmo i v celé práci se často objevují pojmy rozvod a rozchod rodičů. Práce se nyní pokusí tyto pojmy trochu přiblížit a definovat.

Klimesh ve své knize uvádí, že existují různé formy rozchodů. Rozchod obecně definuje jako složitý proces, kterého se účastní nejméně dva lidé (partneři, děti anebo i širší rodina). Jak Klimesh popisuje, nebývá rozhodnutí rozejít se společným rozhodnutím obou partnerů, spíše obvykle jednostranným aktem jednoho z partnerů.¹⁴

Psychologický slovník definuje rozvod jednoduše jako „*Zrušení manželství za života manželů rozhodnutím soudu*“.¹⁵

Zákon o rodině popisuje podmínky a průběh rozvodu manželů: „*Soud může manželství na návrh některého z manželů rozvést, jestliže je manželství tak hluboce a trvale rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití; bere přitom v úvahu příčiny rozvratu manželství. Mají-li manželé nezletilé děti, nemůže být manželství rozvedeno, bylo-li by to v rozporu se zájmem těchto dětí, daným zvláštními důvody.*“¹⁶

2.2 Situace v rodině po jejím rozpadu

Po rozpadu rodiny se partneři vyrovnávají s nastalou situací. V tomto období jsou typické ambivalentní pocity vůči bývalému partnerovi. Partneři mohou pociťovat střídání nenávisti s láskou a touhy s odporem. Náhlé změny pocitů mohou být ještě častější, jsou-li partneři v každodenním kontaktu díky zaměstnání, přátelům, bydlení

¹⁴ Klimesh, Jeroným. *Partneři a rozchody*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 11-81.

¹⁵ Hartl, Pavel a Hartlová Helena. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000, s. 516.

¹⁶ § 24 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

a samozřejmě také kvůli dětem. Rozchod může v mnoha ohledech připomínat válečný stav. Vše, co doposud stačilo jednou, je nyní zapotřebí dvakrát. Jedna postel, jedna televize, to vše je po rozchodu málo. Společný domov a především děti se však těžko dají jen tak zdvojnásobit.¹⁷

Situace, která vzniká po rozpadu rodiny, není jednoduchá. Jedná se o složité období, ve kterém se rodiče musejí vyrovnat se ztrátou představ o ideální, kompletní a milující rodině. Jak dlouho trvá jedinci smířit se s tímto stavem věcí, je zcela individuální. **Matoušek** uvádí, že ani po šesti letech se s rozvodem psychicky nevyrovnala třetina žen a pětina mužů.¹⁸

Po rozpadu rodiny vzniká pro rodiče a děti zcela nový rodinný systém tvořený dvěma samostatnými a oddělenými rodinami. Každý z rodičů představuje zástupce jedné z těchto rodin, která je v některých případech ještě navíc obohacena o nové partnery a nevlastní sourozence. Pro děti nebývá jednoduché zvyknout si na nové rodinné uspořádání a pravidla.¹⁹

Z vlastní praxe mohu potvrdit, že v období, kdy se rodina rozpadá, pociťují všechny zúčastněné strany silné negativní emoce, zejména stres, zlost, frustraci, zoufalství a nejistotu. Tyto negativní emoce vytvářejí mezi rodiči vzájemné konflikty, které mohou ještě prodloužit dobu nezbytnou k tomu, aby se děti s rozpadem rodiny vyrovnaly.

2.3 Mediace

Jak je patrné z předchozích řádků, bývá situace v rozpadající se rodině poměrně složitá. Vše mohou ještě dále komplikovat soudní pře, ke kterým někdy dochází. Z vlastní zkušenosti mohu potvrdit, že se soudní pře v oblasti rodinného práva mohou v České republice protáhnout i na několik let, a jsou tedy nejen finančně, ale především psychicky náročné pro rodiče i jejich děti. Možným řešením je v takovém případě mediace.

¹⁷ Klimeš, Jeroným. *Partneři a rozchody*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 13-68.

¹⁸ Matoušek, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997, s. 83-117.

¹⁹ Everret, Graig a Everett S. Volgy. *Zdravý rozvod pro rodiče a děti*. 1. vyd. Praha: 2000, s. 34.

Rodinná mediace je určena rodičům, kteří chtějí pomoci sobě a svým dětem. Mediace poskytuje rodičům bezpečný prostor, ve kterém mohou společně jednat a vyjadřovat své názory. Cílem mediace je dojít k vzájemné přijatelné dohodě mezi rodiči. „Mediátor spor nerozhoduje, ale pomáhá stranám sporu nalézt jejich vlastní, pro všechny přijatelné řešení.“²⁰

Následující tabulka porovnává mediaci se soudním rozhodnutím a jasně uvádí její přednosti.

Tabulka 1 Porovnání mediace a soudního rozhodnutí²¹

	<i>Mediace</i>	<i>Soud</i>
1. „Rodiče mají možnost i dále rozhodovat o věcech, které se týkají jejich dětí.	<i>Ano</i>	<i>Ne</i>
2. Posílení úcty a důstojnosti rodiče.	<i>Ano</i>	<i>Ne</i>
3. Podpora komunikace a kooperace mezi rodiči.	<i>Ano</i>	<i>Ne</i>
4. Zmírnění nepřátelství mezi rodiči.	<i>Ano</i>	<i>Ne</i>
5. Upevnění závazku obou rodičů vůči porozvodovému uspořádání.	<i>Ano</i>	<i>Ne</i>
6. Možnost porozvodového uspořádání „na zkoušku“ před konečným rozhodnutím.	<i>Ano</i>	<i>Ne</i>
7. Širší rozsah variant a možností v porozvodové uspořádání (svěření dítěte a kontakt).	<i>Ano</i>	<i>Ne</i>
8. Možnost flexibilního uspořádání různých činností a programů, tak jak to vyžadují měnící se potřeby rodiny.	<i>Ano</i>	<i>Ne</i>
9. Zachování soukromí v osobních a rodinných záležitostech.	<i>Ano</i>	<i>Ne</i>
10. Minimum státního vměšování do rodinného života.	<i>Ano</i>	<i>Ne</i>
11. Minimalizace finančních výdajů rodičů i daňových poplatníků.“	<i>Ano</i>	<i>Ne</i>

²⁰ Bakalář, Eduard a kolektiv autorů. Rozvodová tématica a moderní psychologie. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006, s. 99.

²¹ Warshak, R. A. In: Bakalář, Eduard a kolektiv autorů. Rozvodová tématica a moderní psychologie. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006, s. 103.

Ze své praxe mohu potvrdit, že se mediace v rodinných záležitostech těší stále většímu zájmu. Rodiče aktivně vyhledávají mediátory, jejichž prostřednictvím chtějí řešit své problémy.

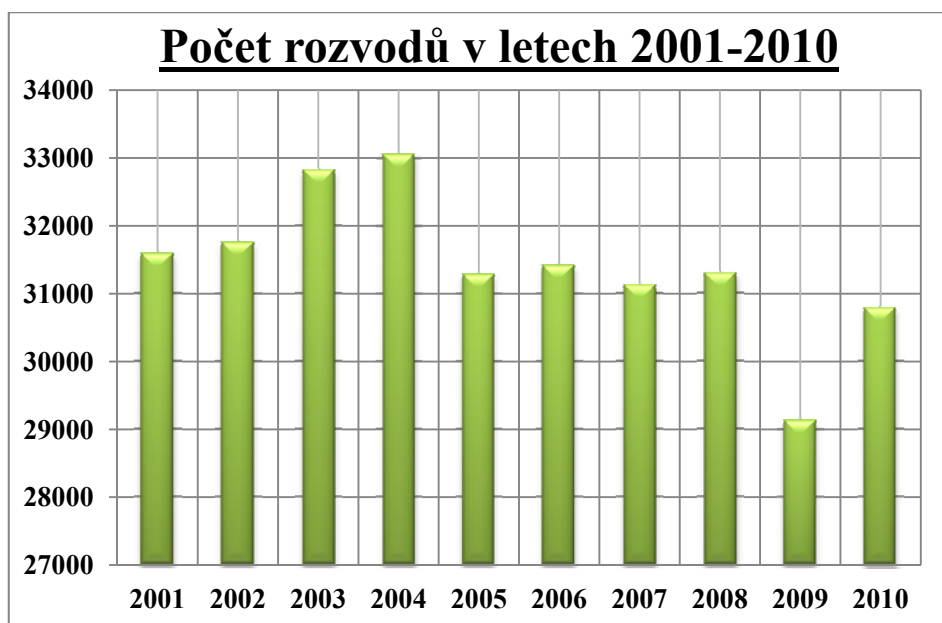
2.4 Rozvodové statistiky

Evidence všech rozpadlých rodin by byla velmi obtížná, ne-li nemožná. Existuje řada partnerství, která se rozpadla, aniž by došlo ke sňatku, a bezesporu se najdou i manželské páry, které se rozešly, ale nerozvedly. Tato část kapitoly se proto zabývá výhradně statistikami týkajícími se rozvodů, které jsou velmi dobře a podrobně evidovány.

2.4.1 Počet rozvodů v letech 2001-2010

Podle údajů Českého statistického úřadu byla v letech 2001 až 2010 nejvyšší rozvodovost v roce 2004, kdy počet rozvedených manželství dosáhl 33 060. Od roku 2004 rozvodovost mírně klesá.²²

Graf 1 Počet rozvodů v letech 2001-2010²³

Dunovský podle dalších statistik ve své knize uvádí, že rozvodovost v českých zemích patří již od konce první světové války mezi nejvyšší v Evropě.²⁴

²² [cit. 20. 11. 2011] Dostupný z [http://www.czso.cz/csu/2011ediciplan.nsf/t/28003FC3F3/\\$File/401911rr01.pdf](http://www.czso.cz/csu/2011ediciplan.nsf/t/28003FC3F3/$File/401911rr01.pdf)

²³ [cit. 20. 11. 2011] Dostupný z [http://www.czso.cz/csu/2011ediciplan.nsf/t/28003FC3F3/\\$File/401911rr01.pdf](http://www.czso.cz/csu/2011ediciplan.nsf/t/28003FC3F3/$File/401911rr01.pdf)

2.4.2 Péče o nezletilé děti po rozvodu rodičů

S problematikou porozvodové situace souvisí také to, komu případně nezletilé dítě či děti do péče. Ze statistik vyplývá, že soudy v současné době preferují svěřeni nezletilých dětí do péče matky a otcům je stanoven styk s dětmi. Pouze velmi malý počet dětí je svěřen do péče otce.²⁵

V České republice soudy mohou svěřit dítě do výchovy **jednoho z rodičů**, způsobí k výchově dítěte však mohou být rodiče oba. V takovém případě, mají-li rodiče o výchovu dítěte zájem a dítěti to nijak neuškodí, může soud svěřit dítě do výchovy **společné** nebo **střídavé**. Společná výchova přesně nestanoví intervaly střídání, zatímco střídavá ano.²⁶

Z médií je patrný postupně se zvyšující zájem otců o aktivní účast na výchově svých dětí, který mohou potvrdit i ze své profesní praxe. Pokud otcové při řešení svého problému neuspějí u orgánu sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) ani u soudu, mohou využít pomoc Unie otců, Střídavky, K 213 a dalších organizací, které jim pomohou v boji za jejich rodičovská práva.

2.5 **Legislativní úprava rozpadu rodiny**

Problematiku rozpadu rodiny s ohledem na děti řeší **Zákon o rodině**, zejména pak jeho paragrafy 24 až 29. Paragraf 26 uvádí, že při rozhodování o tom, komu bude dítě svěřeno do péče, vyhodnocuje soud zásadní informace, zejména pak zájem dítěte s přihlédnutím k jeho citové orientaci a zázemí. Nutné je také prověření obou rodičů a jejich výchovných schopností, odpovědnosti, stability výchovného prostředí a také neutajování podstatných informací a neomezování pravidelného kontaktu s dítětem druhému rodiči. Přihlíží se také k citovým vazbám dítěte na sourozence, prarodiče a další příbuzné. Klíčový faktor představují životní poměry rodičů a skutečnost, kdo doposud dbal o výchovu dítěte po stránce citové, rozumové a mravní.²⁷

²⁴ Dunovský, Jiří. Sociální pediatrie: vybrané kapitoly. vyd. 1. Praha: Grada, 1999, s. 30.

²⁵ [cit. 4. 2. 2012] Dostupný z <http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticka-rocenky.html;jsessionid=809122219f18e38b3777c4f89201>

²⁶ § 26 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

²⁷ § 24-29 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

2.6 Shrnutí

Tato kapitola se zabývala rozpadem rodiny, konkrétně pojmy rozchodu a rozvodu rodičů, statistickými údaji souvisejícími s rozvody a legislativním pozadím problematiky rozpadu rodiny.

Následující kapitola se zaměřuje na rozpad rodiny z pohledu dětí, zejména pak na to, jak děti rozpad rodiny vnímají v různých vývojových obdobích. Kapitola uvádí také doporučené postupy, které popisují, jak mohou rodiče pomoci svým dětem lépe snášet nastalou situaci.

3. VLIV ROZPADU RODINY NA DĚTI

Tato kapitola se zabývá rozpadem rodiny a jeho vlivem na děti a jejich pocity vznikající v důsledku nastalé situace. V závěru kapitola uvádí doporučení **Dunovského**, jak pomoci dětem lépe zvládnout toto nelehké období a zmírnit vliv rozpadu rodiny na ně.

Prekopová ve své knize trefně vystihla, jak může dítě vnímat rozvod či rozchod rodičů. *„Dospělý má alespoň tu šanci, že rozvodem vyřeší svoje problémy. Má své jistoty ve svém životním konceptu a náplasti, které může přiložit na rány. Dítě však tuto možnost nemá. Jeho problémy se stále aktualizují při každém kontaktu s rozvedeným rodičem.“*²⁸

3.1 Pocity dětí při rozpadu rodiny

Většina odborníků se shoduje na tom, že se žádný věk dítěte nedá označit za méně či více vhodný k uskutečnění rozchodu rodičů, protože neexistuje žádné období ve vývoji dítěte, v průběhu kterého by rozpad rodiny neměl na dítě vliv. V období, kdy se rodiče dítěte rozcházejí, může dítě v rodině často vnímat napjatou atmosféru, agresivitu rodičů, pláč matky, zlobu otce a v některých případech může dojít k přerušení kontaktu s širší rodinou. Dítě se ocitá pod velkým tlakem, protože rodiče mají potřebu se dítěti neúměrně svěřovat a pasovat jej tak do role zachránce rodiny. Tlak je ještě více umocněn snahou rodičů o kompenzaci nedostatku pozitivních emocí a získání náklonnosti dítěte věcnými dary. Všechny tyto negativní projevy narušují pocit bezpečí a jistoty dítěte.²⁹

Když se rodina rozpadá, zažívají děti často pocity smutku, nejistoty, strachu, studu, vzteku, ztráty a zejména pak viny, jež pramení z přesvědčení, že rozchod rodičů samy zapříčinily či k němu nemalou měrou přispěly. Z tohoto důvodu je nutné před dětmi neustále opakovat, že za odloučení rodičů nemohou a jedná se o problém dospělých.³⁰

Výsledný vliv rozpadu rodiny na děti závisí především na psychické a emocionální vyspělosti obou rodičů, jejich zdravém rozumu, dobré vůli, věku a pohlaví dětí.

²⁸ Prekopová, Jiřina. Děti jsou hosté, kteří hledají cestu. 4. vyd. Praha: Portál 2003, s. 143.

²⁹ Dunovský, Jiří. Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1995, s. 151–154.

³⁰ Berger, Maurice a Gravillon, Isabelle. Když se rodiče rozvádějí. 1. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 28-52.

Děti jsou během nastalých změn v rodině zcela odkázané na své rodiče a jen stěží mohou ovlivnit, co se odehrává v rodině a mezi rodiči. V důsledku rozpadu rodiny zažívají děti narušení stability domova, které může mít podobu změny rodinného uspořádání, chování rodičů, finančního zajištění, bydlení, školy či okruhu kamarádů. Děti si pak často kladou otázky, jako jsou tyto: U koho budu v bezpečí? Kde budeme bydlet? Kdy uvidím mámu/tátu? Budu se vídat s babičkou a dědou?³¹

Rodiče si během rozchodu často neuvědomují, že dítě mohou svým nevhodným chováním až psychicky týrat. Ze strany rodičů je na dítě vyvíjen nepřiměřený psychický nátlak, který má negativní vliv na chování a emocionální vývoj dítěte. Psychické týrání je u dítěte obtížné rozpoznat, protože na něm nezanechává žádná fyzická poranění. Duševní problémy dítěte se mohou projevit somatickými potížemi (např. bolesti břicha a hlavy, zvracení) nebo ještě závažnějším způsobem (noční pomočování, koktavost, utíkání z domova, zhoršení školního prospěchu a chování).³²

3.2 Reakce dítěte na rozpad rodiny v jednotlivých vývojových obdobích života

Kniha Krizové situace v rodině rozlišuje v souvislosti s rozpadem rodiny tři vývojová období dítěte³³:

a) Nenarozené dítě

Nenarozené dítě je s matkou úzce spojeno, a je proto velmi citlivé na fyziologické reakce matky na stres a zármutek. Dítě vyvíjející se v děloze matky vnímá její pocity úzkosti, zlosti, smutku i deprese a může na ně reagovat např. neustálým převracením či naopak ukončením pohybové aktivity.

b) Kojenec (do 1 roku)

Kojenec žije v přítomnosti matky a dokáže vnímat své okolí a náladu, která kolem něj panuje. Dítě postrádající některého z rodičů může být plačtivé, vzteklé, neklidné či spavé a může měnit své stravovací návyky (plivání jídla, zácpa nebo průjem). V tomto období se dítě často upne na jednu osobu, bez které pak nechce být.

³¹ Colorosová, Barbara. Krizové situace v rodině. 1. vyd. Praha: Ikar, 2008, s. 95-99.

³² Špaňhelova, Ilona. Dítě a rozvod rodičů. 1. vyd. Praha: Grada, 2010, s. 41-57.

³³ Colorosová, Barbara. Krizové situace v rodině. 1. vyd. Praha: Ikar, 2008, s. 108-110.

c) Batole (1-3 roky)

Batole se snaží s okolím komunikovat a prozkoumávat své tělo a svět okolo sebe. V tomto období již dítě dokáže pochopit, že jeden rodič bydlí s ním doma, zatímco druhý nikoli. Nedokáže však pochopit podstatu a důvod této změny. V průběhu rozpadu rodiny se u batolete může projevovat nervozita, opustí-li jej některá z blízkých osob. Dítě potřebuje mít pocit bezpečí, jistoty a předvídatelného prostředí. Z tohoto důvodu děti batolecího věku často shromažďují před usnutím okolo sebe své hračky.

Kniha Děti a rozvod dále doplňuje následující vývojová období dítěte³⁴:

d) Předškolní věk (děti od 3 do 6 let)

V tomto období vyžadují děti značnou pozornost. Děti jsou více plačtivé a na rozpad rodiny nejčastěji reagují hněvem a smutkem, výjimkou není ani pocit strachu. Dítě se zpravidla obává, že ho opustí i druhý z rodičů. Většina dětí se chová hlučněji, vztekle a podrážděně. U některých děvčat je možné pozorovat náhlou změnu a snahu zastat dospělou roli, ve které se snaží vcítit do role učitelky nebo rodiče. V tomto období se můžeme u dětí setkat s regresí, tedy obranným mechanismem umožňujícím dítěti vrátit se na nižší vývojový stupeň vyžadující větší péči ze strany rodičů a okolí.

Prekopová uvádí: „*Předškolní dítě ještě neumí mluvit o svých starostech. Celou svou bytostí emocionálně reaguje na katastrofu a upozorňuje na sebe poruchami chování. Není schopno pochopit a zpracovat rozvod rodičů. Jenom ho protrpí.*“³⁵

e) Mladší školní věk (děti od 6 do 8 let)

Rozpad rodiny v tomto období snášejí hůře chlapci, zejména v důsledku ztráty otce. I toto období je charakteristické pláčem a smutkem dětí, zažívajících pocit odmítnutí rodičem, vedoucími až k depresím, zhoršení školního prospěchu a snížení sebeúcty.

f) Starší školní věk (děti od 9 do 12 let)

Smutek, pocit bezmoci, hněv a vztek. To jsou typické rysy tohoto období, ve kterém děti často obrací svou zlobu na rodiče, který rozchod rodičů inicioval. Dítě se mnohdy

³⁴ Není-li uvedeno jinak: Teyber, Edward. Děti a rozvod. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2007, s. 13-15.

³⁵ Prekopová, Jiřina. Děti jsou hosté, kteří hledají cestu. 4. vyd. Praha: Portál 2003, s. 141.

stává účastníkem rodičovských konfliktů a staví se na stranu jednoho z nich. Přestože se dítě na jednoho z rodičů může velice zlobit, rodič mu ve skutečnosti chybí a postrádá původní rodinu. Mohou se objevit také psychosomatické projevy, nejčastěji bolest hlavy a břicha. Dítě přehnaně se zabývajícím starostmi rodičů přichází o vlastní dětství.

g) Dospívání

Dospívající se ve většině případů vyrovnávají s rozpadem rodiny lépe, protože u nich probíhá snaha o osamostatnění a nepotřebují každodenní péči rodičů. Přesto jsou jistá kontrola a dohled ze strany rodičů nadále nutné, aby se zabránilo nežádoucím experimentům s alkoholem, drogami nebo předčasnému zahájení sexuálního života. I u dospívajících platí, že by je rodiče neměli zatahovat do svých problémů, aby tak nadále měli možnost věnovat se vlastním zájmům.

3.3 Zmírnění negativního dopadu rozpadu rodiny na děti

Dunovský ve své knize uvádí celkem osm základních způsobů, jak mohou rodiče zmírnit dopad rozpadu rodiny na děti³⁶:

- 1) Nepodceňovat vnímavost dítěte vůči rozpadu rodiny.
- 2) Zachovat vědomí rodičovství.
- 3) Zabránit pokračování a další eskalaci konfliktu rodičů.
- 4) Zabránit popouzení dítěte proti bývalému partnerovi.
- 5) Zachovat pozitivní obraz toho druhého.
- 6) Zabránit kupování a podplácení dítěte.
- 7) Upravit co nejlépe styk s druhým rodičem.
- 8) Citlivý vstup náhradního rodiče.

Ze své praxe usuzuji, že rodiče tyto zásady často nepovažují za důležité a ignorují je.

3.4 Shrnutí

Tato kapitola pomohla objasnit negativní vliv rozpadu rodiny na děti a uvedla základní zásady, jak tento dopad na děti a jejich zdravý psychický vývoj zmírnit.

³⁶ Dunovský, Jiří. Sociální pediatrie: vybrané kapitoly. 1. vyd. Praha: Grada, 1999, s. 212-218.

Následující kapitola přibližuje problematiku pravidelného kontaktu dítěte s rodičem, možná úskalí tohoto kontaktu a v neposlední řadě také legislativu upravující tento kontakt.

4. KONTAKT DÍTĚTE S RODIČEM

Tato kapitola se zabývá možnými formami kontaktu dítěte s rodičem a popisuje, jak by měl vypadat kontakt, který je pro dítě přínosem. Uvádí důvody, proč je kontakt rodiče s dítětem tak důležitý, a v závěru také chyby, kterým je třeba se při komunikaci s dítětem vyvarovat.

4.1 Definice kontaktu

Podle Úmluvy o styku s dětmi je možné kontakt rodiče s dítětem definovat jako časově omezený pobyt u rodiče, jakoukoli formu komunikace mezi rodičem a dítětem či poskytování informací o dítěti druhému rodiči anebo opačným směrem.³⁷

Důležitou vlastností kontaktu je také jeho podoba a průběh. Během výkonu svého zaměstnání se setkávám s rodinami, kde se nevyskytují žádné problémy a kontakt rodiče s dítětem může probíhat zcela samostatně, bez účasti další osoby. Setkat se lze také s variantou nepravidelného, příležitostného a krátkého kontaktu probíhajícího za přítomnosti jiného člena rodiny. Ve vážnějších případech se kontakt rodiče s dítětem realizuje pod dohledem odborného pracovníka (psycholog, sociální pracovník). Není-li tato varianta možná, může mít kontakt nepřímou podobu (písemný, telefonický atd.).

4.2 Jak by měl vypadat optimální kontakt dítěte s rodičem

Matějček ve své knize uvádí: „*Optimální formou kontaktů po rozvodu je volné pokračování rodinného vztahu. Manželství se sice rozešlo, ale oba rodiče uznávají, že jejich rodičovství pokračuje a že je třeba rodičovské vztahy k dítěti zachovat. Časový rozsah a forma styku se dohodnou podle okolností, které všichni rozumně uváží a přijmou. Soud nemusí nijak zasahovat a všem účastníkům ušetří mnoho nepříjemnosti a napětí.*“³⁸

Rodičům, kteří rozvažují, jak naplánovat kontakt s dítětem, lze bezesporu doporučit, aby s dítětem nejednali jako se svým majetkem a nesnažili se o něj dělit rovným dílem. Rozhodující není celkový počet hodin, který rodič s dítětem stráví, ale kvalita společně prožitého času. Pro všechny zúčastněné strany je důležité, aby došlo k vypracování

³⁷ Článek 2 sdělení č. 91/2005 Sb., Úmluva o styku s dětmi.

³⁸ Matějček, Zdeněk. Krizové situace v rodině očima dítěte. 1. vyd. Praha: Grada, 2002, s. 54.

konkrétního harmonogramu setkávání dítěte s rodičem. S tímto programem a plánem návštěv by se dítě následně mělo seznámit a ztotožnit. Vzhledem k citovému rozpoložení dítěte by jeho kontakt s rodičem měl, pokud možno, být pravidelný, častý a bezkonfliktní. Nepředvídatelné návštěvy u druhého rodiče jsou pro dítě velmi psychicky náročné. Dítě by se mělo u obou rodičů cítit jako doma. Rodič, který s dítětem nežije ve společné domácnosti, by měl dostat tolik prostoru, aby se mohl aktivně podílet na jeho výchově, hrát si s ním, relaxovat, učit se, uspávat ho a připravovat s ním společná jídla. Pokud to situace dovoluje, je žádoucí častý kontakt dítěte s druhým rodičem – např. prodloužený víkend (od čtvrtka do pondělí) každý druhý týden, jedno odpoledne v průběhu každého týdne, prázdniny a jiné důležité události.³⁹

4.3 Přínos kontaktu pro dítě

„Udržení rodinné konstelace je přece nezbytné pro zdravý vývoj dětí i v rozvedených manželstvích. Každé dítě vstupuje do života branami rodiny. Ta stojí na dvou pilířích: matce a otci. Tam, kde jeden z nich chybí, se klenba bortí a životní start je u těchto dětí ohrožen či alespoň velmi ztížen.“⁴⁰

Rodiče nesmějí zapomínat, že rozchodem zaniklo pouze jejich partnerství, nikoli rodičovství. Díky pravidelnému a častému kontaktu budou mít děti šanci vnímat rodičovské vzory a vztah mezi mužem a ženou.⁴¹

Matoušek ve své knize uvádí, že rodičovské vzory jsou důležité pro zdravý psychický vývoj dítěte. Nepřítomnost některého z rodičů je tak pro dítě vážným hendikepem. Děti vyrůstající pouze s jedním rodičem nemají možnost v praxi vidět vztah mezi mužem a ženou. Vyrůstají tak bez reálného modelu. Neméně důležité je pro dítě mít v rodině rodiče stejného pohlaví, kterého napodobuje a učí se jeho chování k příslušníkům opačného pohlaví.⁴²

³⁹ Teyber, Edward. Děti a rozvod. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2007, s. 129-130.

⁴⁰ Bakalář, Eduard a kolektiv autorů. Rozvodová témata a moderní psychologie. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006, s. 9.

⁴¹ Sobotková, Irena. Psychologie rodiny. 2. vyd. Praha: Portál, 2007, s. 176.

⁴² Matoušek, Oldřich. Rodina jako instituce a vztahová síť. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997, s. 55-154.

Pokud už nastane situace, že jeden z rodičů rodinu opustí, měl by o něm druhý rodič před dítětem hovořit v pozitivním duchu. Toto chování však nemusí být ani pro dospělého jedince ničím snadným, protože rozchod zpravidla vnímá jako velmi bolestnou událost. Většina dětí nerozlišuje, jestli druhý z rodičů odešel, je psychicky nemocný, nemá o ně zájem či dokonce zemřel. Přesto je třeba dítěti poskytnout alespoň nějaké informace o chybějícím rodiči.⁴³

4.4 Možná úskalí během kontaktu

Při výkonu své profese často zaznamenávám dotazy rodičů, kteří po návratu dítěte od druhého rodiče pozorují změny v chování dítěte. Popisují, že je dítě plačtivé, zamlklé, vzdorovité, protivné, rozdivočené nebo vznětlivé. Rodiče mají obavu či podezření, že druhý rodič dítě týrá anebo nějakým způsobem zanedbává jeho péči.

V takovýchto situacích je žádoucí, aby rodiče neřešili své vzájemné konflikty před dítětem, dítě citově nevydírali a po návratu od druhého rodiče ho nevyslyšali. Rodiče musí být schopni vzájemně hovořit o potřebách dítěte, o dítěti samotném a navzájem se informovat. V opačném případě se může stát, že dítě nedostatečné komunikace rodičů využije a každému z rodičů sdělí něco jiného. Tím je může proti sobě ještě více popudit a rozzlobit. Rodiče tato nedorozumění zpravidla řeší dvěma způsoby. V lepším případě se společně sejdou, o celé situaci si pohovoří a problém nějakým způsobem vyřeší. V horším případě odmítnou jakoukoli další vzájemnou komunikaci a rozhodnou se dítě před druhým rodičem chránit a bránit jejich kontaktu. Vyskytují se dokonce i případy, kdy rodič dítě tzv. programuje proti druhému rodiči, aby dítě samo kontakt s rodičem odmítalo.

Bakalář ve své knize uvádí, že dítě je lehce programovatelné, korumpovatelné a vydíratelné, protože je citově, morálně a rozumově nezralé.⁴⁴

4.5 Legislativní úprava kontaktu

Styk dítěte s rodičem v České republice upravuje Zákon o rodině. Pokud jsou rodiče schopni dosáhnout vzájemné dohody, není nutné schválení této dohody soudem. Jestliže

⁴³ Lacinová, Lenka a Škrdlíková, Petra. Dost dobrí rodiče aneb Drobné chyby ve výchově dovoleny. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 98-101.

⁴⁴ Bakalář, Eduard a kolektiv autorů. Rozvodová tématica a moderní psychologie. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006, s. 71-74.

jeden z rodičů opakovaně, bezdůvodně a dlouhodobě brání druhému rodiči ve styku s dítětem, jedná se o dostatečný důvod k vyvolání nového soudního jednání ohledně změny poměrů. Soud má také pravomoc v zájmu dítěte styk rodiče s dítětem omezit či zakázat. Na soudní úpravu styku v zájmu dítěte mají nárok také prarodiče a sourozenci.⁴⁵

Podle Úmluvy o styku s dětmi, s ohledem na vývojový stupeň dítěte, není-li to v rozporu s jeho nejlepšími zájmy, má dítě právo dostávat veškeré příslušné informace, konzultovat je a sdělovat svůj názor. K názorům, přáním a pocitům dítěte by se mělo přihlížet. Dále Úmluva o styku s dětmi v článku 10 uvádí, že soud může rozhodnout o ochranných nástrojích a zárukách, vyžádají-li si to okolnosti. Mezi tyto ochranné nástroje a záruky patří také dohled nad stykem.⁴⁶

4.6 Shrnutí

Kapitola vyzdvihla důležitost kontaktu mezi rodičem a dítětem a popsala, jak by měl takový kontakt vypadat. V závěru se kapitola zabývala také typickými chybami v komunikaci hraničícími až s programováním dítěte.

Následující kapitola se věnuje problematice asistovaného kontaktu rodiče s dítětem a asistovanému předávání dítěte mezi rodiči.

⁴⁵ § 27 zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁶ Články 6 a 10 sdělení č. 91/2005 Sb., Úmluva o styku s dětmi.

5. SLUŽBA ASISTOVANÉHO KONTAKTU A PŘEDÁVÁNÍ

Tato kapitola se zabývá službou asistovaného kontaktu s dítětem a jeho předáváním. Definuje použité pojmy a popisuje, jak služba vypadá a jakým způsobem probíhá. Každé zařízení, které asistenční služby poskytuje, může pracovat v jiných podmínkách a aplikovat odlišné postupy. Kapitola tedy vychází především z mých vlastních profesních zkušeností získaných v brněnské pobočce Fondu ohrožených dětí a zaměřuje se na případy nezletilých dětí.

5.1 Služba asistovaného kontaktu v Brně

V Brně se nachází celkem čtyři zařízení, která službu asistovaného kontaktu nabízejí. Jedná se o Fond ohrožených dětí, Krizové centrum pro děti a dospívající, poradenské centrum Triáda a krizové centrum SPONDEA. Služba asistence se neposkytuje pouze rodičům, ale také prarodičům a sourozencům. V poslední době se stále častěji realizuje také asistovaný kontakt dětí v náhradní rodinné péči s jejich biologickými rodiči.

5.2 Definice a cíl asistovaného kontaktu a předávání

Definice asistovaného kontaktu, asistovaného předávání a cíle asistence vychází z webových stránek brněnské pobočky Fondu ohrožených dětí.⁴⁷

Asistovaný kontakt rodiče s dítětem probíhá v neutrálním prostředí (zázemí organizace) a je uskutečňován za účasti třetí osoby, kterou je odborný pracovník (psycholog, sociální pracovníce). V průběhu asistovaného kontaktu rodiče s dítětem má docházet k navazování a upevňování jejich vzájemného vztahu. Asistovaný kontakt probíhá ve smluvený čas a délka jeho trvání je jasně vymezena.

Asistované předávání dítěte mezi rodiči může probíhat na odborném pracovišti, v místě bydliště dítěte nebo na jiném smluveném místě. Služba asistovaného předávání probíhá v předem domluvený čas, kdy se oba rodiče dostaví i s dítětem a za účasti odborného pracovníka dojde k předání dítěte druhému rodiči.

Cílem asistenčních služeb je předejít konfliktům rodičů před dítětem a zabránit tak negativnímu vlivu na jeho psychický stav. S rodinou se pracuje tak, aby se dítěti

⁴⁷ [cit. 6. 2. 2012] Dostupný z http://www.fondohrozenychdetibrno.cz/fod_cinnost_a_sluzby.html

a druhému rodiči podařilo navázat kontakt. Pomoc rodičům při komunikaci, hrách nebo třeba přípravě dítěte do školy není ničím neobvyklým.

5.3 Služba asistence – kdo, jak, kdy a proč

Kdo: o službu asistovaného kontaktu rodiče s dítětem a asistovaného předávání dítěte mezi rodiči může požádat jeden z rodičů, oba rodiče, sociální pracovníce / sociální pracovník z OSPODu a soudce/soudkyně.

Jak: služba asistovaného kontaktu i služba předávání se může poskytovat na základě soudního rozhodnutí nebo společné dohody rodičů. Asistované předávání může probíhat také na žádost jednoho z rodičů. Zpravidla se jedná o jednorázovou službu, v průběhu které se pověření pracovníci snaží zhodnotit průběh předávání dítěte mezi rodiči.

Kdy: před zahájením služby asistence nebo předávání se s rodiči, sociálními pracovníky či soudci domluví rozsah asistovaného kontaktu. Základní formou asistovaného kontaktu je kontakt po dobu dvou hodin jednou za 14 dnů, případně jednu hodinu každý týden. V případě asistovaného předávání je nejčastější předávání jednou za 14 dní na víkendový pobyt u druhého rodiče.

Proč: mezi nejčastější důvody rodičů pro využití služeb asistence patří:

- Špatná komunikace mezi rodiči – rodiče se nejsou schopni domluvit na podmínkách kontaktu anebo nedodržují soudní rozhodnutí stanovící průběh setkávání dítěte s rodičem.
- Rodič nechce dávat dítě ke druhému rodiči.
- V průběhu styku rodiče s dítětem dochází k problémům – rodič se není schopen o dítě postarat tak, aby splnil nároky druhého rodiče.
- Při předávání dítěte dochází mezi rodiči ke konfliktům, které mohou vyústit až k fyzickému napadení.
- Rodič má strach z druhého rodiče.
- Do předávání zasahují další rodinní příslušníci a jiné osoby.
- Důvodné podezření manipulace dítěte ze strany rodiče.

- Dítě se z nejrůznějších důvodů nechce s rodičem setkávat.
- Dítě rodiče nezná nebo ho delší dobu nevidělo.
- Rodič má problémy s návykovými látkami.
- Rodič onemocněl a není schopen se o dítě sám postarat.
- Podezření rodiče ze zneužívání, týrání nebo zanedbávání dítěte.

Jedná se pouze o základní výčet nejčastějších důvodů, které dle mé profesní zkušenosti rodiče uvádějí jako důvod využití asistenčních služeb.

5.4 Před zahájením služby asistence

Po dohodnutí konkrétního dne a rozsahu kontaktu proběhne před prvním kontaktem nebo předáváním individuální schůzka s rodiči. Na schůzce dostanou rodiče prostor sdělit vše, co považují za důležité, a seznámí se s prostorami, kde bude služba asistence probíhat a za jakých podmínek. Rodičům se objasní služba asistovaného kontaktu nebo předávání a její průběh, jejich práva a povinnosti a dostanou možnost odpovědět na otázku, jak by si kontakt představovali. Vždy je kladen důraz na to, aby rodiče připravili dítě na kontakt či předávání.

Ve většině případů jeden z rodičů službu asistence vyžaduje a druhý ji odmítá nebo je mu nepříjemná. Oba rodiče mají možnost se v případě jakýchkoli problémů, nejasností nebo otázek obrátit, mimo dobu, kdy se uskutečňuje služba asistovaného kontaktu nebo předávání, na pověřené pracovníky. Rodiče nemusí mít žádné obavy o dítě, protože pracovníci jsou u asistovaného kontaktu přítomni.

5.5 Asistovaný kontakt

Bezproblémový asistovaný kontakt probíhá tak, že rodič, který má dítě v péči, dítě přivede a v okamžiku příchodu druhého rodiče odchází. Vrací se zpět až ve stanovený čas konce kontaktu. Pověřený odborný pracovník je přítomný po celou dobu asistovaného kontaktu. Pokud se jedná o případ, kdy dítě s rodičem komunikuje spontánně a rodič jej dokáže zabavit, odborný pracovník pouze dohlíží. V případech, kdy dítě s rodičem odmítá komunikovat a hrát si s ním, napomáhá odborný pracovník navázání kontaktu mezi rodičem a dítětem např. nějakou společenskou hrou. Asistovaný kontakt probíhá s ohledem na zájmy a potřeby dítěte a odborný pracovník ho koriguje.

Především upozorňuje rodiče na nežádoucí témata, která není vhodné s dítětem probírat. Po skončení asistovaného kontaktu může odborný pracovník upozornit rodiče na chyby, kterých se dopustil, a navrhnout možnou podobu dalšího asistovaného kontaktu.

Pokud se v průběhu asistovaného kontaktu vyskytne nějaký problém či nestandardní situace, řeší se to adekvátně k nastalé situaci a závažnosti. Ve vážných případech může dojít k okamžitému přerušeni nebo ukončení kontaktu.

5.6 Asistované předávání dítěte mezi rodiči

Asistované předávání dítěte mezi rodiči probíhá zpravidla jednou za 14 dní na víkendový pobyt u druhého rodiče. Rodič přivede dítě ve smlouvenou hodinu na pobočku a vyčká do příchodu druhého rodiče. Rodiče si předají věci dítěte a pod dohledem sociálního pracovníka si případně sdělí informace týkající se potřeb dítěte. Může se jednat např. o průběh jeho nemoci, jeho úkoly do školy nebo nutnost něco zařídit. Poté rodič s dítětem odchází a po několika minutách také druhý rodič.

V nejhorších případech se rodiče nejsou schopni ani slušně pozdravit a sdělit si jakékoli informace. Dochází i k takovým předáním dítěte, kdy oba rodiče jen mlčí a atmosféra je tím pádem velmi napjatá.

5.7 Shrnutí

Kapitola objasnila, jak může asistovaný kontakt a asistované předávání v praxi vypadat. Každý asistovaný kontakt nebo předávání bývá trochu odlišné, protože má každá rodina jiné požadavky a problémy. Není tedy výjimkou, že se rodiče při asistenci nebo předávání ani nepotkají, nepromluví spolu anebo dítě s rodičem vůbec nekomunikuje a pouze mlčí. Hlavním zájmem je blaho dítěte, a proto v některých a výjimečných případech druhému rodiči doporučujeme, aby kontakt alespoň na nějakou dobu přerušil anebo zkusil jeho nepřímou formu. Častá jsou také doporučení návštěvy psychologa.

S problematikou asistence úzce souvisí manipulace dítěte rodičem. Proto se poslední kapitola práce věnuje právě problematice programování dítěte, které může vést až k rozvinutí syndromu zavržení rodiče.

6. SYNDROM ZAVRŽENÍ RODIČE

Tato, již poslední, kapitola teoretické části bakalářské práce objasní pojmy rozvodových jedů a programování dítěte. V závěru se zabývá syndromem zavržení rodiče, jeho diagnostikou a důsledky.

6.1 Rozvodové jedy

Warshak používá při popisu programování a popouzení dítěte vůči druhému rodiči označení „rozvodové jedy“, které dělí do dvou skupin. První skupina, tzv. mírná podoba, je charakteristická občasnými výčitkami a pomluvami druhého rodiče, které v dítěti probouzejí pocit, že musí lásku k druhému rodiči tajit. V případě druhé skupiny již hovoříme o plně rozvinutém programování dítěte, kdy rodič cíleně popouzí dítě proti druhému rodiči a jeho rodině. Tento stav se dá označit jako vymývání mozku. Pokud dítě odmítá kontakt ze strany jednoho z rodičů, projevuje vůči němu nenávist či strach a jeho chování není možné odůvodnit předchozím jednáním tohoto rodiče, jedná se o zřejmé navádění dítěte ze strany druhého rodiče. Není výjimkou, že dítě v takovém případě odmítá i širší rodinu zavrženého rodiče. Typickým příznakem naprogramovaného dítěte je právě rozšiřující se oblast nenávisti, která zpravidla zahrnuje i prarodiče ze strany inkriminovaného rodiče. Toto chování je pochopitelné u dětí, kterým rodiče ubližovali a týrali je, nikoli však u dětí, kterým se dostávalo lásky a péče. Skutečnou obětí je v tomto případě dítě, kterému jeden z rodičů znemožňuje, aby dostalo možnost projevit své kladné city vůči druhému rodiči.⁴⁸

„Každé naprogramovatelné dítě kdysi objektu programování projevovalo lásku a náklonnost; dříve se v jeho přítomnosti cítilo bezpečně, těšilo se na návštěvy, dokonce od něj vyžadovalo pozornost. Každé takové dítě v sobě chová mnoho radostných vzpomínek, které ho k pomlouvanému rodiči vážou. Ale to všechno je ztraceno – vytěsněno z dětského myšlení, citění a chování. Na jeho místě je teď dítě, které kolem sebe šíří odpor a nenávist k dříve milovanému rodiči, dítě, které si na žádné společné pěkné zážitky nemůže vzpomenout, a na ty, které mu připomenou jiní, reaguje defenzivně větami typu „Já jsem jen předstíral/a, že se mi to s tebou líbí.“⁴⁹

⁴⁸ Warshak, Richard A. Rozvodové jedy. 1. vyd. Praha: Triton, 2003, s. 16-79.

⁴⁹ Warshak, Richard A. Rozvodové jedy. 1. vyd. Praha: Triton, 2003, s. 48.

6.2 Programování dítěte

Programující rodič ovlivňuje psychiku dítěte a snaží se s druhým rodičem bojovat o přízeň a duši dítěte. Svému nejbližšímu okolí opakovaně sděluje svou verzi toho, proč by se dítě nemělo stýkat či vídat s druhým rodičem. Základní technikou programování je neustálé opakování nepravdivých informací negativního charakteru o druhém rodiči, které si dítě po čase vstíjí a uvěří jim. Další technikou je manipulace se jménem rodiče, kdy se namísto označení matka a otec používá jeho křestní jméno, příjmení či zájmeno on a ona. Programující rodič se často snaží druhému rodiči zabránit v kontaktu s dítětem a vymlouvá se na jeho zájmové aktivity, zdravotní stav anebo klade nesmyslné a nesplnitelné podmínky. Zavrňovaný rodič se mnohdy není schopen s dítětem spojit ani telefonickou cestou a naráží na všemožné překážky. Nakonec se tak ocitá bez jakýchkoli informací o svém dítěti, jako jsou jeho koníčky, zájmové aktivity, prospěch či zdravotní stav. Veškeré pokusy ve snaze přiblížit se k dítěti nebo mu projevit lásku a náklonnost končí neúspěchem. Není výjimkou, že programující rodič vyhledá pomoc odborníka, který ho podpoří v jeho názoru, že kontakt dítěte s druhým rodičem není zapotřebí ani žádoucí. V určitých případech zachází programující rodič až tak daleko, že druhého rodiče křivě obviní z týrání dítěte. Mezi základní motivy, které stojí za programováním dítěte, řadíme pomstu, snahu chránit dítě a zajistit jeho bezpečí, mocenské pohnutky, potřebu vnějšího nepřítele, obavu ze ztráty dítěte a transcendenci.⁵⁰

6.3 Definice syndromu zavržení rodiče

„Syndrom zavržení rodiče (SZR) je porucha, která primárně vzniká v kontextu soudních sporů o svěřeni dítěte do péče. Jejím prvotním projevem je kampaň očeřování namířená proti jednomu rodiči, ačkoli není opodstatněná. Je důsledkem kombinace manipulování dítěte jedním rodičem a vlastního přispění dítěte k demonizování druhého rodiče. V případě skutečného zneužívání nebo zanedbávání dítěte jedním rodičem bývá odpor dítěte oprávněný a nenávist dítěte nelze vysvětlovat syndromem zavržení rodiče.“⁵¹

⁵⁰ Bakalář, Eduard a kolektiv autorů. Rozvodová témata a moderní psychologie. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006, s. 42-46.

⁵¹ Gardner, Richard A. Terapeutická intervence u dětí se syndromem zavržení rodiče. 1. vyd. Praha: Triton, 2010, s. 27.

Výsledkem programování je syndrom zavržení rodiče. Tento pojem v roce 1985 poprvé definoval americký profesor dětské psychiatrie **Richard A. Gardner** pod označením Parental Alienation Syndrome a označil jej za diagnostikovatelnou dětskou poruchu. Zavedl také další pojmy, zejména zavrhuující rodič (alienating parent), zavržený rodič (alienated parent) a odcizené dítě (alienated child). Jak popisuje Gardner, bývají u dětí trpících syndromem zavržení rodiče obvinění ze sexuálního zneužívání většinou falešná.⁵²

6.4 Osm diagnostických kritérií pro syndrom zavržení rodiče

Gardner definoval pro syndrom zavržení rodiče osm diagnostických kritérií⁵³:

- 1) Dítě projevuje silnou nenávist ke druhému rodiči.
- 2) Dítě má banální, neodůvodněné či absurdní zdůvodnění, proč by se nemělo vidět s druhým rodičem.
- 3) Naprogramované dítě nekriticky přijímá svého programujícího rodiče a zavrženého rodiče pouze kritizuje.
- 4) Dítě nesdílí svůj nezávislý názor na to, proč se nechce vídat s druhým rodičem.
- 5) Dítě bez zaváhání souhlasí se vším, co jeho programující rodič navrhne. Dítě více kriticky hodnotí zavrženého rodiče než programujícího rodiče.
- 6) Děti necítí pocit viny. City zavrženého rodiče zcela ignorují.
- 7) Dítě papouškuje programujícího rodiče. Papouškování poznáme tak, že dítě používá slova a obraty, které jeho vrstevníci nepoužívají. Děti ani nerozumí všem slovům, která nám sdělují.
- 8) Dítě zavrhuje nejen rodiče, ale také jeho širší rodinu.

Při výkonu svého zaměstnání se bohužel skutečně setkávám s dětmi, které vykazují chování odpovídající jednomu či hned několika z výše uvedených kritérií. Děti tak nevědomky přicházejí o druhého rodiče a jednou se možná budou zlobit na rodiče, který je programoval a připravil je tak o vztah a společné zážitky s druhým rodičem.

⁵² Gardner, Richard A. In: Bakalář, Eduard a kolektiv autorů. Rozvodová témata a moderní psychologie. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006, s. 41.

⁵³ Bakalář, Eduard a kolektiv autorů. Rozvodová témata a moderní psychologie. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006. s. 47-48.

6.5 Důsledek syndromu zavržení rodiče

U dětí trpících syndromem zavrženého rodiče se rozvíjí značná psychopatologie, zpomaluje a deformuje se jejich emocionální vývoj a narušuje sebedůvěra. Jak se může dítě, po zjištění, že polovina jeho genů pochází od matky a druhá od otce, cítit? Dítě má pocit, že jeho druhý rodič je špatný, a pokládá si tedy otázku, zda je i ono špatné. V důsledku programování si dítě vytváří falešné ego a narušuje se jeho vztah k autoritám. Stejně tak potřebuje dítě model k formování sexuální role, který mu je v důsledku absence jednoho z rodičů odepřen.⁵⁴

Gardner uvádí, že syndrom zavržení rodiče poškozuje dítě na celý život, stejně jako je tomu u tělesného nebo sexuálního zneužívání. Bohužel v případě tohoto syndromu hrozí, že přerušovaný nebo zcela zničený vztah s rodičem nemusí být ani i po několika letech obnoven. Aby mohl vztah fungovat, jsou nezbytné společné zážitky, které odcizené dítě a zavržený rodič postrádají.⁵⁵

6.6 Shrnutí

Tato kapitola se věnovala pojmu programování dítěte a syndromu zavržení rodiče. Poukázala na důsledky syndromu zavržení rodiče a zakončila teoretickou část práce. Následující kapitola otevírá praktickou část práce popisem použité metodologie empirického šetření podoby rodin, které využívají službu asistovaného kontaktu nebo předávání dětí brněnské pobočky Fondu ohrožených dětí.

⁵⁴ Bakalář, Eduard a kolektiv autorů. Rozvodová tematika a moderní psychologie. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006. s. 49.

⁵⁵ Gardner, Richard A. Terapeutická intervence u dětí se syndromem zavržení rodiče. 1. vyd. Praha: Triton, 2010, s. 28-98.

7. METODOLOGICKÁ ČÁST

V předchozích teoretických částech práce jsem se věnovala pojmu rodiny, rozpadu rodiny, asistovanému kontaktu dítěte s rodičem a asistovanému předávání dítěte mezi rodiči. Tato kapitola se věnuje metodologii empirického šetření podoby rodin využívajících asistovaný kontakt nebo předávání ve Fondu ohrožených dětí v Brně. Kapitola objasňuje cíle empirického šetření, jeho průběh a stanovuje výzkumné otázky.

7.1 Fond ohrožených dětí

Empirické šetření bude probíhat na pobočce občanského sdružení Fondu ohrožených dětí v Brně, a proto se v této části o organizaci ve stručnosti zmíním.

Zakladatelkou a dlouholetou předsedkyní Fondu ohrožených dětí je JUDr. Marie Vodičková. Posláním této organizace je především pomáhat zanedbaným, týraným, zneužívaným a opuštěným či jinak sociálně ohroženým dětem. Fond ohrožených dětí provozuje krizovou linku pro matky, které tají těhotenství a porod. Fond ohrožených dětí vyhledává rodiny pro obtížně umístitelné děti a poskytuje poradenskou a hmotnou pomoc potřebným rodinám. V neposlední řadě se věnuje také osvětě. Fond ohrožených dětí má po celé České republice řadu poboček, Klokánků (zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc) a několik azylových domů pro matky s dětmi. Sociální pracovníci poboček pracují především v terénu a provádějí sanaci rodin.⁵⁶

Brněnská pobočka Fondu ohrožených dětí poskytuje své služby od roku 1992. Pomáhá zejména rodinám při rozvodových sporech a nabízí služby asistovaného kontaktu a asistovaného předávání dětí.⁵⁷ Brněnská pobočka své služby poskytuje v Jihomoravském kraji a v kraji Vysočina.⁵⁸

7.2 Formulace problému a stanovení cíle empirického šetření

Ze statistických údajů brněnské pobočky Fondu ohrožených dětí vyplývá, že v období let 2008 až 2010 řešila pobočka více než dvě stovky případů týkajících se rozchodu či rozvodu rodičů, v nichž dohromady figurovaly více jak čtyři stovky nezletilých dětí. Služba asistovaného kontaktu dítěte s rodičem a předávání dítěte mezi rodiči, kterou

⁵⁶ [cit. 31. 1. 2012] Dostupný z http://www.fondohrozenychdetibrno.cz/fond_ohrozenych_deti_praha.html

⁵⁷ [cit. 31. 1. 2012] Dostupný z http://www.fondohrozenychdetibrno.cz/fond_ohrozenych_deti_brno.html

⁵⁸ [cit. 31. 1. 2012] Dostupný z http://www.fondohrozenychdetibrno.cz/fod_regiony.html

brněnská pobočka Fondu ohrožených dětí poskytuje, se stala mezi rodiči známou a vyhledávanou. Z praxe mohu potvrdit, že se poptávka rodičů po těchto službách zvyšuje a jsou stále žádanější.

Za dobu svého působení ve Fondu ohrožených dětí jsem se ve svém okolí setkala s řadou neustále se opakujících otázek, jako jsou tyto: *Co je to asistovaný styk? Jak vypadá asistované předávání dítěte mezi rodiči? Je tato služba určena pouze rodičům, kteří dětem ubližovali? Co rodič provedl tak hrozného, že musí mít při kontaktu se svým dítětem asistenci? To se rodiče skutečně nedokážou spolu dohodnout, jedná-li se o jejich vlastní dítě? Jak taková rodina vypadá?* Na tyto a další podobné otázky, týkající se průběhu a smyslu asistovaného kontaktu a předávání dětí, odpovídám až nečekaně často. Byly to právě tyto otázky, které mne inspirovaly při stanovení cíle práce.

Cílem této práce je zmapovat podobu rodin, které se z nějakého důvodu uchýlily k řešení v podobě asistovaného kontaktu dítěte s jedním z rodičů či jeho předávání.

7.3 Metodologie, stanovená kritérií pro výběr a vzorek empirického šetření

Empirické šetření bude vycházet z obsahové analýzy dokumentů. Předmětem zkoumání budou údaje ze spisové dokumentace brněnské pobočky Fondu ohrožených dětí.

Empirické šetření bude realizováno na rodinách, které v letech 2008 až 2010 využily služeb asistovaného kontaktu a asistovaného předávání na brněnské pobočce Fondu ohrožených dětí. Počátek zkoumaného období je dán rokem mého nástupu do zaměstnání ve zmíněné organizaci, kterým byl právě rok 2008. Jedná se tedy o rodiny, u kterých jsem se do řešení jejich problémů mohla jako člen týmu přímo zapojit a osobně je poznat. Koncové datum zkoumaného období, tedy konec roku 2010, je dáno stavem spisové dokumentace, která byla v době psaní této práce uzavřená a k dispozici. Empirické šetření se týká pouze rodin, ve kterých je dítě v péči jednoho z rodičů a dochází k asistovanému kontaktu nebo předávání dítěte druhému rodiči. Netýká se tedy rodin, v nichž byla služba poskytována prarodičům nebo jiným

rodinným příslušníkům. Výběr zahrnuje jak rodiny, které využily službu jednorázově, tak rodiny využívající službu dlouhodobě.

Výše stanoveným kritériím odpovídá celkem 50 rodin, které byly tímto způsobem záměrně vybrány a poslouží pro dosažení cíle empirického šetření.

7.4 Hlavní a dílčí výzkumné otázky

Hlavní výzkumná otázka vychází z cíle práce: **Jak vypadají rodiny, které využily služeb asistovaného kontaktu dítěte s rodičem nebo asistovaného předávání dítěte mezi rodiči?** Odpověď na hlavní výzkumnou otázku přináší několik dílčích otázek týkajících se rodiny. Dílčí otázky jsou rozdělené do čtyř hlavních oblastí.

Dílčí otázky č. 1-5 se týkají soužití rodičů a rozpadu rodiny.

- 1) Jak dlouho spolu rodiče před rozchodem žili?**
- 2) Jaký je poměr sezdaných a nesezdaných soužití?**
- 3) Jaký důvod rozchodu uvedla matka?**
- 4) Jaký důvod rozchodu uvedl otec?**
- 5) Komu byly svěřeny nezletilé děti do péče?**

Dílčí otázky č. 6-9 se týkají služby asistence, která byla rodině poskytována.

- 6) Po jak dlouhé době od faktického rozpadu soužití rodičů se služba asistence řešila?**
- 7) Kdo byl iniciátorem žádosti o službu asistence?**
- 8) Jaký byl počet dětí v rodině, kterých se služba týkala?**
- 9) Kolika nezletilých dětí celkem se služba asistence týkala?**

Dílčí otázky č. 10-11 se týkají nezletilých dětí.

- 10) Jaký byl věk nezletilých dětí?**
- 11) Jaké bylo pohlaví nezletilých dětí?**

Dílčí otázky č. 12-17 se týkají rodičů nezletilých dětí.

- 12) Jaké bylo pracovní uplatnění matky?**
- 13) Jaké bylo pracovní uplatnění otce?**

14) Jaký byl věk matky?

15) Jaký byl věk otce?

16) Jakého vzdělání dosáhla matka?

17) Jakého vzdělání dosáhl otec?

Na tyto dílčí výzkumné otázky se pokusí odpovědět následující kapitola.

7.5 Prezentace výsledků empirického šetření

Výsledky empirického šetření prezentuje práce souhrnně za celé uvedené období a jsou rozděleny do čtyř hlavních částí. První část obsahuje informace, které se týkají soužití rodičů a rozpadu rodiny. Druhá část se zabývá informacemi o poskytované službě, zejména kdo byl iniciátorem žádosti o službu asistence nebo kolik bylo celkem dětí, kterých se služba asistence týkala. Třetí část, týkající se nezletilých dětí, uvádí informace, jaké je pohlaví dětí a jejich věk. Čtvrtá část se věnuje rodičům, konkrétně jejich pracovnímu uplatnění, věku a dosaženému vzdělání. Výsledky budou prezentovány ve formě tabulek s údaji o absolutní a relativní četnosti (vyjádřené v procentuální podobě) a pro lepší názornost také graficky pomocí výsečových grafů. Výsledky dílčích otázek č. 3-4 a č. 14-17 budou srovnány s odpovídajícími údaji Českého statistického úřadu.

8. VYHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ EMPIRICKÉHO ŠETŘENÍ

Předchozí kapitola se zabývala metodologií empirického šetření vycházejícího ze studia spisové dokumentace brněnské pobočky Fondu ohrožených dětí. Tato kapitola vyhodnocuje získané výsledky a odpovídá na hlavní a dílčí výzkumné otázky. Součástí vyhodnocení je také srovnání získaných údajů z otázek č. 3-4 a č. 14-17 s údaji Českého statistického úřadu.

8.1 Soužití rodičů a rozpad rodiny

První část výsledků tvoří základní informace o rodině, jako jsou délka společného soužití rodičů, důvod jejich rozchodu a skutečnost, jestli spolu rodiče uzavřeli manželství anebo ne.

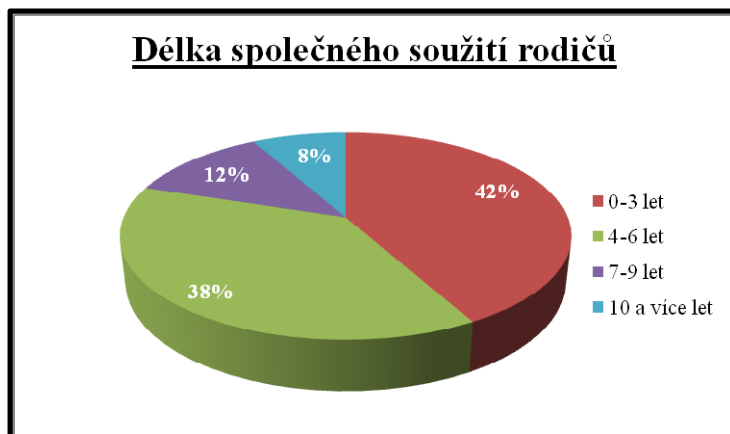
Otázka č. 1 – Jak dlouho spolu rodiče před rozchodem žili?

Délka společného soužití je rozdělena do celkem čtyř kategorií, a to v intervalech 0 až 3, 4 až 6, 7 až 9 a 10 a více let. Jemnější dělení v oblasti nad 10 let už by vzhledem k počtu případů nemělo příliš velký význam.

Tabulka 2 Jak dlouho spolu rodiče před rozchodem žili?

Otázka č. 1	Absolutní údaje	Relativní četnost (%)
0-3 let	21	42 %
4-6 let	19	38 %
7-9 let	6	12 %
10 a více let	4	8 %
Celkem	50	100%

Graf 2 Délka společného soužití rodičů

Komentář:

Z grafu je patrné, že nejpočetnější skupinu, s celkovým zastoupením 42 % případů, tvoří rodiče, kteří společně žili v rozmezí 0 až 3 let.

Otázka č. 2 – Jaký je poměr sezdaných a nesezdaných soužití?

Ve svém profesním i osobním životě se stále častěji setkávám s partnery, kteří zakládají rodinu, aniž by uzavřeli manželství. Poměr sezdaných a nesezdaných soužití je proto jistě zajímavým údajem.

Tabulka 3 Jaký je poměr sezdaných a nesezdaných soužití?

Otázka č. 2	Absolutní údaje	Relativní četnost (%)
Sezdané soužití	32	64 %
Nesezdané soužití	18	36 %
Celkem	50	100%

Graf 3 Počet sezdaných a nesezdaných soužití

Komentář:

Z výsledků vyplývá, že 64 % rodičů využívajících službu asistovaného kontaktu nebo předávání uzavřelo manželství, zbývajících 36 % nikoli.

Otázky č. 3 a č. 4 - Jaký důvod rozchodu uvedl/-a otec/matka?

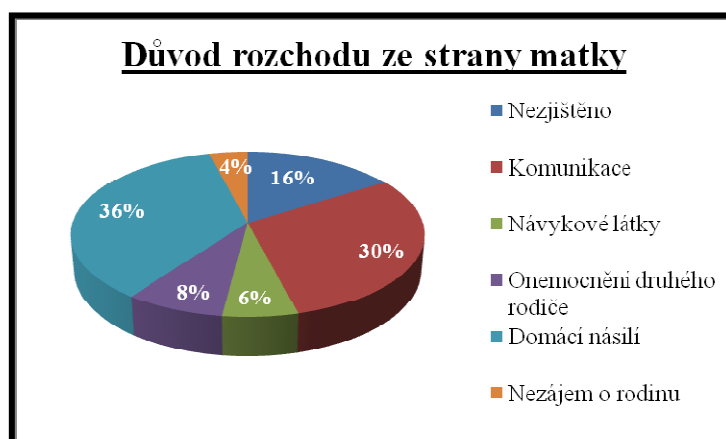
Velmi zajímavým ukazatelem je důvod rozchodu rodičů. Výsledky uvádějí celkem šest různých důvodů rozchodu. Do první kategorie, nezjištěno, spadají případy, v nichž spisová dokumentace důvod rozchodu neuvádí. Kategorie komunikace zahrnuje případy, jako jsou odcizení rodičů, nevěra, nedorozumění, odlišnost názorů a představ a celkově špatná komunikace rodičů. Kategorie návykové látky se zaměřuje na problémy s alkoholem a jinými omamnými a psychotropními látkami. Nemalé zastoupení ve výsledcích má také kategorie onemocnění partnera. V těchto případech se vždy jednalo o onemocnění psychického rázu. Četnou skupinu představuje kategorie domácího násilí, která zahrnuje napadání fyzického i psychického charakteru. Poslední kategorii tvoří rodiče, kteří jako důvod rozchodu uvedli nezájem druhého partnera o rodinu.

Vzhledem ke značné odlišnosti výsledků u matek a otců jsou otázky č. 3 a č. 4 v rámci zachování objektivity prezentovány samostatně. Dobře tak lze porovnat rozdílný náhled na věc u obou pohlaví.

Tabulka 4 Jaký důvod rozchodu uvedla matka?

Otázka č. 3	Absolutní údaje	Relativní četnost (%)
Nezjištěno	8	16%
Komunikace	15	30%
Návykové látky	3	6%
Onemocnění druhého rodiče	4	8%
Domácí násilí	18	36%
Nezájem o rodinu	2	4%
Celkem	50	100%

Graf 4 Důvod rozchodu ze strany matky

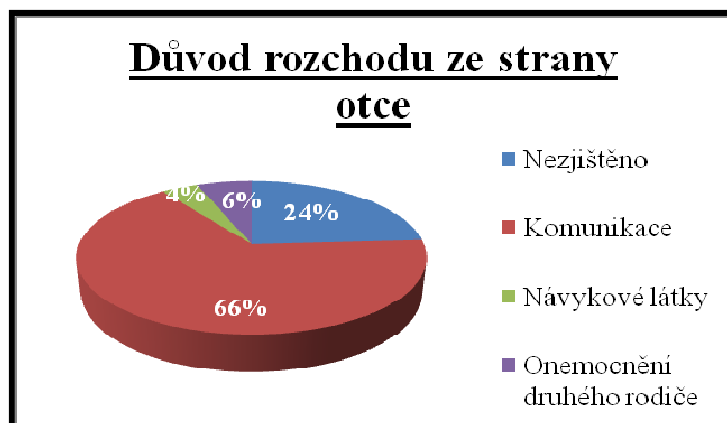
Komentář:

Je až šokující, že nejpočetnější skupinu tvoří s 36 % případů matky, které jako důvod rozpadu rodiny uvedly domácí násilí. Naopak nejméně častým důvodem rozchodu je z pohledu matek nezájem otce o rodinu.

Tabulka 5 Jaký důvod rozchodu uvedl otec?

Otázka č. 4	Absolutní údaje	Relativní četnost (%)
Nezjištěno	12	24%
Komunikace	33	66%
Návykové látky	2	4%
Onemocnění druhého rodiče	3	6%
Celkem	50	100%

Graf 5 Důvod rozchodu ze strany otce

Komentář:

Otcové jako nejčastější důvod rozchodu, zastoupený v 66 % případů, uvádějí problémy s komunikací. Na opačném konci spektra jsou rozchody způsobené návykovými látkami.

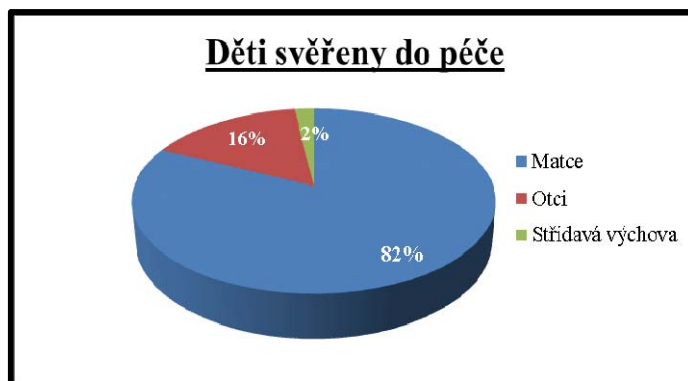
Otázka č. 5 – Komu byly svěřeny nezletilé děti do péče?

Následující tabulka a graf uvádějí, komu byly nezletilé děti svěřeny do péče – zda matce, otci anebo do střídavé péče obou rodičů.

Tabulka 6 Komu byly svěřeny nezletilé děti do péče?

Otázka č. 5	Absolutní údaje	Relativní četnost (%)
Matce	41	82 %
Otci	8	16 %
Střídavá výchova	1	2 %
Celkem	50	100%

Graf 6 Děti svěřeny do péče

Komentář:

Z výsledků výzkumu vyplynulo, že jsou děti ve většině případů svěřeny do faktické péče matce, a to konkrétně v 82 % případů. Pouze v 16 % případů získal dítě do faktické péče otec. Zbývající 2 % reprezentuje střídavá výchova.

8.2 Poskytovaná služba asistence

Tato část výsledků zkoumá údaje týkající se poskytované služby. Jedná se zejména o dobu, která uplynula od faktického rozpadu soužití rodičů, kdo využití asistenční služby inicioval a počet dětí, kterých se asistenční služba týkala.

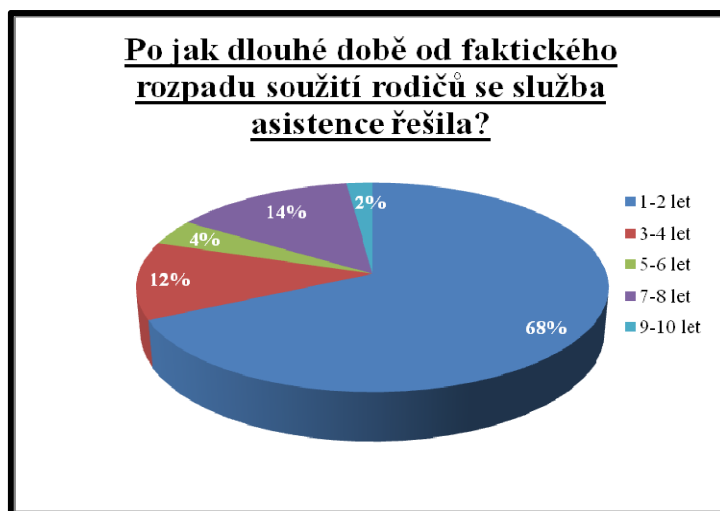
Otázka č. 6 – Po jak dlouhé době od faktického rozpadu soužití rodičů se služba asistence řešila?

Následující tabulka a graf uvádějí dobu od faktického rozpadu soužití rodičů, po které se služba asistence řešila. Výsledky jsou rozděleny do pěti intervalů o délce trvání dvou let.

Tabulka 7 Po jak dlouhé době od faktického rozpadu soužití rodičů se služba asistence řešila?

Otázka č. 6	Absolutní údaje	Relativní četnost (%)
1-2 let	34	68%
3-4 let	6	12%
5-6 let	2	4%
7-8 let	7	14%
9-10 let	1	2%
Celkem	50	100%

Graf 7 Po jak dlouhé době od faktického rozpadu soužití rodičů se služba asistence řešila?

Komentář:

Z výsledků výzkumu vyplývá, že v 68 % případů rodiče službu asistovaného kontaktu nebo předávání řešili v období 1 až 2 let od faktického rozpadu soužití.

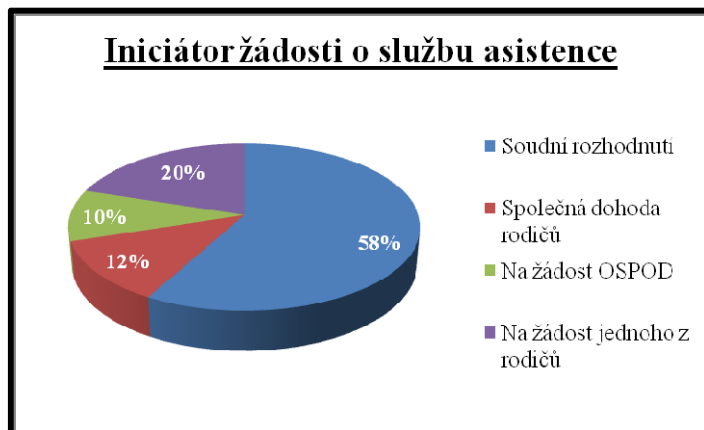
Otázka č. 7 - Kdo byl iniciátorem žádosti o službu asistence?

Službu asistovaného kontaktu nebo předávání dětí zpravidla nařizuje soud, mohou se však na ní dohodnout i sami rodiče anebo o ni může požádat OSPOD či jeden z rodičů.

Tabulka 8 Kdo byl iniciátorem žádosti o službu asistence?

Otázka č. 7	Absolutní údaje	Relativní četnost (%)
Soudní rozhodnutí	29	58%
Společná dohoda rodičů	6	12%
Na žádost OSPOD	5	10%
Na žádost jednoho z rodičů	10	20%
Celkem	50	100%

Graf 8 Iniciátor žádosti o službu asistence

Komentář:

Z výsledků vyplývá, že asistenční služby nejčastěji nařizuje soud. Stalo se tak v 58 % případů. Pouze 12 % rodičů se dokázalo na službě společně domluvit.

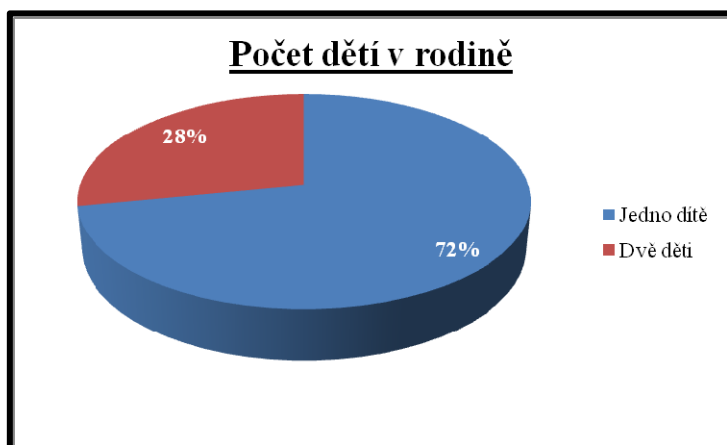
Otázka č. 8 – Jaký byl počet dětí v rodině, kterých se služba týkala?

Následující tabulka a graf uvádějí počet dětí v rodině, kterých se asistenční služba týkala. Rodiny, které využily asistenčních služeb, měly buď jedno, nebo dvě děti. Více jak dvě děti neměla žádná z rodin.

Tabulka 9 Jaký byl počet dětí v rodině, kterých se služba týkala?

Otázka č. 8	Absolutní údaje	Relativní četnost (%)
Jedno dítě	46	72%
Dvě děti	18	28%
Celkem	64	100%

Graf 9 Počet dětí v rodině

Komentář:

Z výsledků vyplývá, že 72 % rodin využívajících asistovaný kontakt rodiče s dítětem nebo asistované předávání dítěte mezi rodiči, mělo jen jedno dítě. Zbývajících 28 % případů tvoří rodiny se dvěma dětmi.

Otázka č. 9 – Kolika nezletilých dětí celkem se služba asistence týkala?

V 50 rodinách, které jsou předmětem tohoto výzkumu, je celkem 64 nezletilých dětí, kterých se týká asistovaný kontakt s rodičem nebo asistované předávání mezi rodiči.

8.3 Nezletilé děti

Třetí část výsledků představují údaje o nezletilých dětech, kterých se asistovaný kontakt s rodičem nebo jejich asistované předávání mezi rodiči týká. Konkrétně se jedná o jejich věk a pohlaví.

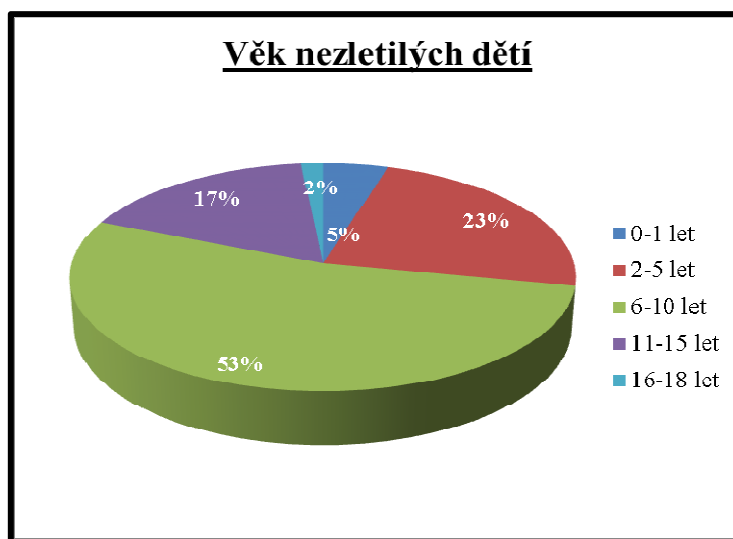
Otázka č. 10 – Věk nezletilých dětí

Následující tabulka a graf uvádějí věk nezletilých dětí, kterých se asistenční služba týkala. Jak stanovila již teoretická část práce, nedá se žádný věk dítěte označit za více či méně vhodný k uskutečnění rozpadu rodiny. Věk dětí je rozdělen do pěti intervalů odpovídajících stupni vzdělávání dítěte.

Tabulka 10 Věk nezletilých dětí

Otázka č. 10	Absolutní údaje	Relativní četnost (%)
0-1 let	3	5%
2-5 let	15	23%
6-10 let	34	53%
11-15 let	11	17%
16-18 let	1	2%
Celkem	64	100%

Graf 10 Věk nezletilých dětí

Komentář:

S 53 % případů jsou nejpočetnější skupinou děti ve věku 6-10 let, tedy děti školního věku na prvním stupni základní školy. Přitom zejména nástup do první třídy a zvládnutí prvního stupně základní školy bývá pro mnohé děti velmi nesnadným úkolem. V tomto období děti často potřebují péči a podporu obou rodičů, kterých se jim v důsledku rozpadu rodiny nemusí dostávat. Při asistovaných kontaktech na pobočce Fondu ohrožených dětí mají někteří rodiče možnost udělat s dítětem např. alespoň jeden úkol do školy, nahlédnout do jeho žákovské knížky a poslechnout si, jak dítě čte.

Otázka č. 11 – Jaké bylo pohlaví nezletilých dětí?

Následující tabulka uvádí pohlaví nezletilých dětí, kterých se týkala služba asistence.

Tabulka 11 Jaké bylo pohlaví nezletilých dětí?

Otázka č. 11	Absolutní údaje	Relativní četnost (%)
Žena	31	48%
Muž	33	52%
Celkem	64	100%

Komentář:

Pohlaví dětí není nijak nevyrovnané. V 48 % případů se jednalo o děvčata, v 52 % případů pak o chlapce.

8.4 Rodiče

Tuto část výsledků tvoří informace o rodičích, konkrétně o jejich pracovním uplatnění, věku a dosaženém vzdělání.

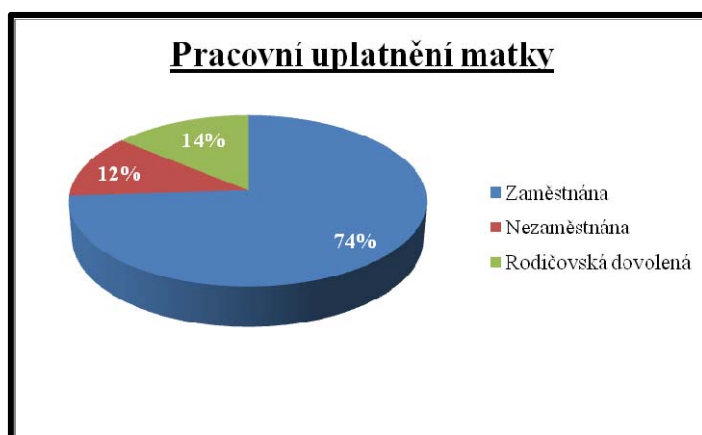
Otázka č. 12 a č. 13 – Jaké bylo pracovní uplatnění matky/otce?

Následující tabulka a graf uvádějí pracovní uplatnění matky, resp. otce vyživajících služeb asistence.

Tabulka 12 Jaké bylo pracovní uplatnění matky?

Otázka č. 12	Absolutní údaje	Relativní četnost (%)
Zaměstnána	37	74%
Nezaměstnána	6	12%
Rodičovská dovolená	7	14%
Celkem	50	100%

Graf 11 Pracovní uplatnění matky

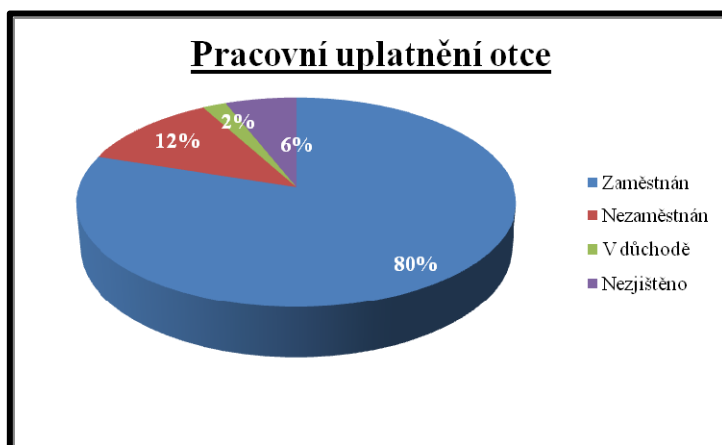

Komentář:

Z výsledků vyplývá, že je 74 % matek zaměstnaných, 14 % je na rodičovské dovolené a zbývajících 12 % je nezaměstnaných.

Tabulka 13 Jaké bylo pracovní uplatnění otce?

Otázka č. 13	Absolutní údaje	Relativní četnost (%)
Zaměstnán	40	80%
Nezaměstnán	6	12%
V důchodě	1	2%
Nezjištěno	3	6%
Celkem	50	100%

Graf 12 Pracovní uplatnění otce**Komentář:**

Výsledky uvádějí, že má 80 % otců nějaké zaměstnání, 2 % jsou v důchodu, 12 % je nezaměstnaných je nezaměstnaných a u 6 % se tuto informaci nepodařilo zjistit.

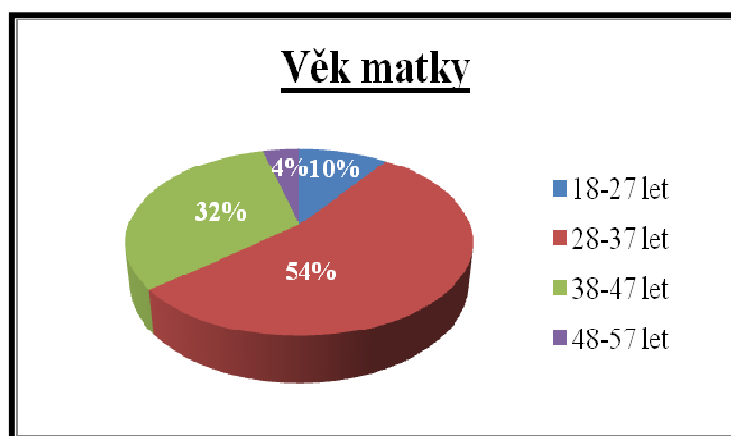
Otázka č. 14 a č. 15 – Jaký byl věk matky/otce?

Následující tabulka a graf uvádějí věk matky, resp. otce vyživujících služeb asistence. Výsledky byly rozděleny do čtyř intervalů v délce trvání devíti let.

Tabulka 14 Jaký byl věk matky

Otázka č. 14	Absolutní údaje	Relativní četnost (%)
18-27 let	5	10%
28-37 let	27	54%
38-47 let	16	32%
48-57 let	2	4%
Celkem	50	100%

Graf 13 Věk matky

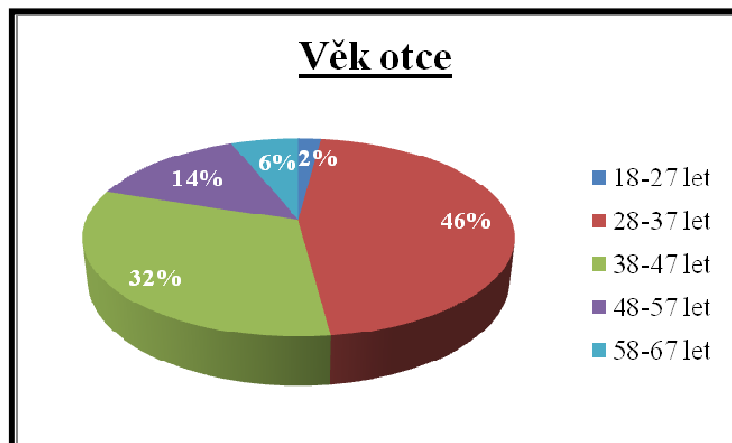
Komentář:

Z výsledků je patrné, že nejčetnější skupinu tvoří matky ve věku 28-37 let.

Tabulka 15 Jaký byl věk otce?

Otázka č. 15	Absolutní údaje	Relativní četnost (%)
18-27 let	1	2%
28-37 let	23	46%
38-47 let	16	32%
48-57 let	7	14%
58-67 let	3	6%
Celkem	50	100%

Graf 14 Věk otce

Komentář:

Z výsledků vyplývá, že nejčetnější skupinu tvoří, stejně jako v případě matek, otcové ve věku 28-37 let.

Otázka č. 16 a č. 17 – Jakého vzdělání dosáhla matka/otec?

Následující tabulka a graf uvádějí vzdělání matky, resp. otce vyživajících služeb asistence. Rozlišuje se mezi vzděláním s výučním listem, maturitou, vysokoškolským vzděláním a vzděláním, které se nepodařilo blíže specifikovat.

Tabulka 16 Jakého vzdělání dosáhla matka?

Otázka č. 16	Absolutní údaje	Relativní četnost (%)
Nezjištěno	4	8%
Výuční list	5	10%
Maturita	27	54%
VŠ	14	28%
Celkem	50	100%

Graf 15 Dosažené vzdělání matky

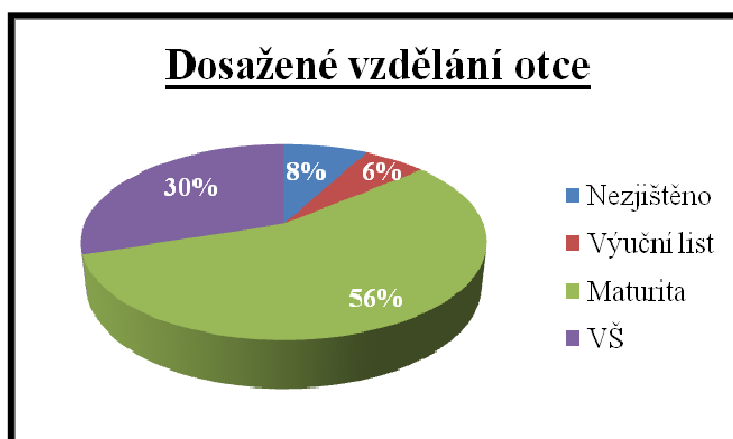
Komentář:

Z výsledků vyplývá, že největší zastoupení, 54 % případů, mají matky s maturitou. Poměrně četná je i skupina matek s vysokoškolským vzděláním, celkem 28 % případů.

Tabulka 17 Jakého vzdělání dosáhl otec?

Otázka č. 17	Absolutní údaje	Relativní četnost (%)
Nežjištěno	4	8%
Výuční list	3	6%
Maturita	28	56%
VŠ	15	30%
Celkem	50	100%

Graf 16 Dosažené vzdělání otce

Komentář:

Z výsledků je patrné, že největší zastoupení mají, v 56 % případů, otci s maturitou. Skupina otců s vysokoškolským vzděláním je se svými 30 % případů jen nepatrně větší, než je tomu v případě matek.

8.5 Srovnání otázek č. 3-4 a č. 14-17 s výsledky Českého statistického úřadu

Získané výsledky z empirického šetření budou v této části porovnány s údaji o rozvodech z let 2008-2010. Cílem srovnání je určit případné odlišnosti mezi rodiči, kteří využili služeb asistence, a rodiči, kteří se jen rozvedli.

Důvody rozvodu podle Českého statistického úřadu

Český statistický úřad používá jemnější dělení důvodů rozvodu než spisová dokumentace Fondu ohrožených dětí. Vzájemné srovnání těchto údajů proto vyžadovalo spojení určitých kategorií. Do kategorie komunikace byly zařazeny problémy týkající se neuváženého sňatku, nevěry, rozdílnosti povah a názorů, sexuálních neshod a jim podobné. Kategorie domácího násilí zahrnuje zlé nakládání a odsouzení pro trestný čin.

Tabulky 18 a 19 a grafy 17 a 18 uvádějí údaje o důvodu rozvodu poskytnuté Českým statistickým úřadem, konkrétně jeho demografickými ročenkami z let 2008⁵⁹, 2009⁶⁰ a 2010⁶¹.

Tabulka 18 Důvod rozvodu na straně ženy

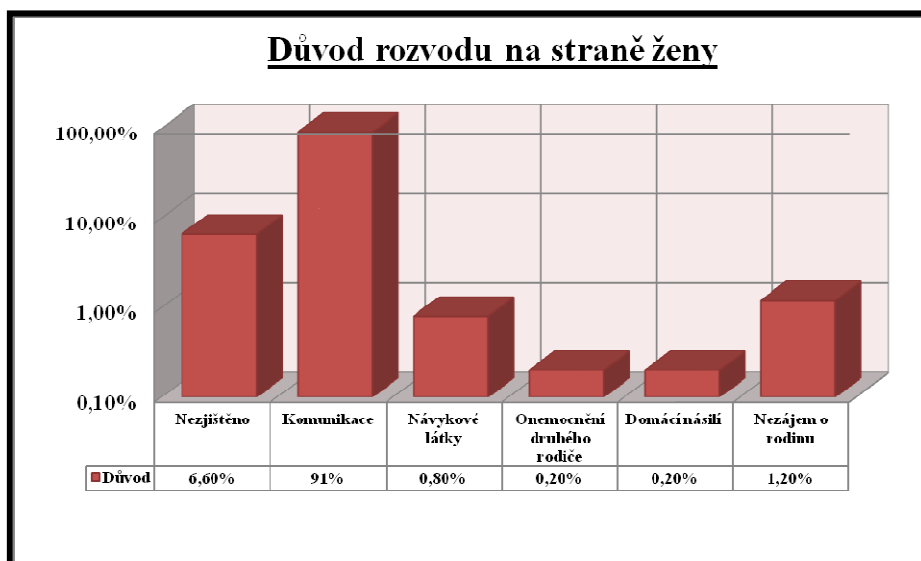
Důvod rozvodu - žena	Absolutní údaje	Relativní četnost (%)
Nezjištěno	1820	6,60%
Komunikace	84348	91,00%
Návykové látky	2330	0,80%
Onemocnění druhého rodiče	143	0,20%
Domácí násilí	655	0,20%
Nezájem o rodinu	1920	1,20%
Celkem	91216	100,00%

⁵⁹ [cit. 14. 2. 2012] Dostupný z [http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/t/4E002A0A9E/\\$File/401909rc10.pdf](http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/t/4E002A0A9E/$File/401909rc10.pdf)

⁶⁰ [cit. 14. 2. 2012] Dostupný z [http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/BC0030BEA1/\\$File/401910rc10.pdf](http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/BC0030BEA1/$File/401910rc10.pdf)

⁶¹ [cit. 14. 2. 2012] Dostupný z [http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/28003FC405/\\$File/401911rc10.pdf](http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/28003FC405/$File/401911rc10.pdf)

Graf 17 Důvod rozvodu na straně ženy

Komentář:

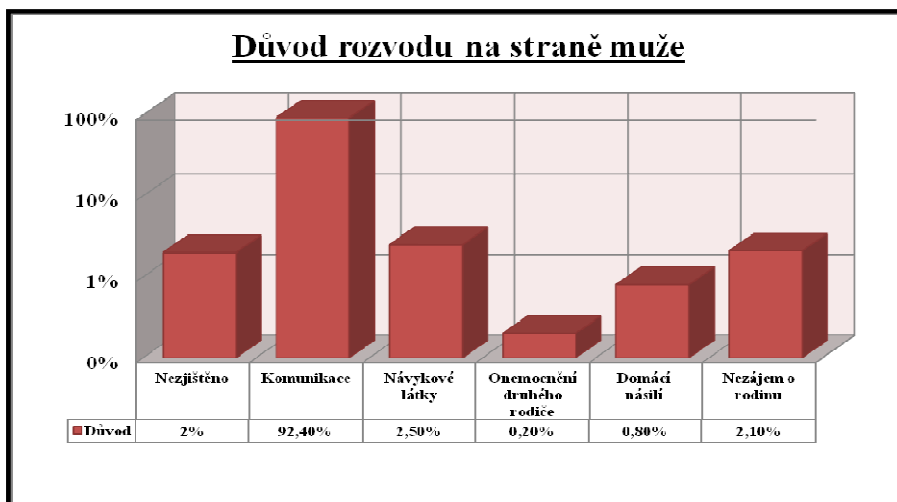
Z grafu je patrný výrazný rozdíl oproti důvodům rozchodu, které uvedly matky využívající služeb asistence. Ty jako hlavní důvod rozchodu, v 36 % případů, uvádějí domácí násilí, zatímco u rozvádějících se žen se v 91 % případů jedná o problém související s komunikací.

Nabízí se otázka, zda uživatelky služeb asistence účelově neuváděly jako důvod rozpadu rodiny domácí násilí, aby tak dostaly partnera do horší pozice. Domácí násilí se uvádí jako důvod rozvodu pouze v 0,20 % případů.

Tabulka 19 Důvod rozvodu na straně muže

Důvod rozvodu - muž	Absolutní údaje	Relativní četnost (%)
Nejistěno	1820	2,00%
Komunikace	84348	92,40%
Návykové látky	2330	2,50%
Onemocnění druhého rodiče	143	0,20%
Domácí násilí	655	0,80%
Nezáměr o rodinu	1920	2,10%
Celkem	91216	100,00%

Graf 18 Důvod rozvodu na straně muže

Komentář:

V případě mužů jsou výsledky empirického šetření bližší údajům Českého statistického úřadu. Rozvádějící se muži i otcové využívající služeb asistence nejčastěji jako důvod rozchodu uvádějí problémy s komunikací.

Věk rozvádějících se manželů podle Českého statistického úřadu

Tabulky 20 a 21 a grafy 19 a 20 uvádějí údaje o věku rozvádějících se manželů poskytnuté Českým statistickým úřadem, konkrétně jeho demografickými ročenkami z let 2008⁶², 2009⁶³ a 2010⁶⁴.

Tabulka 20 Věk rozvádějících se žen

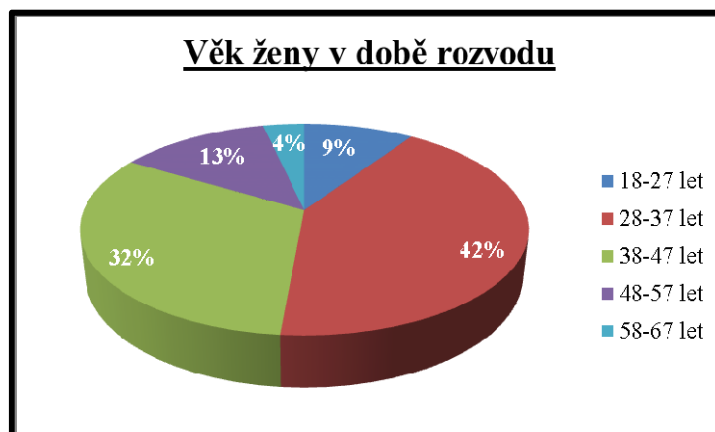
Věk žen	Absolutní údaje	Relativní četnost (%)
18-27 let	8622	9,00%
28-37 let	38288	42,00%
38-47 let	29310	32,00%
48-57 let	11785	13,00%
58-67	3210	4,00%
Celkem	91215	100,00%

⁶² [cit. 14. 2. 2012] Dostupný z [http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/t/4E002A0A9E/\\$File/401909rc10.pdf](http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/t/4E002A0A9E/$File/401909rc10.pdf)

⁶³ [cit. 14. 2. 2012] Dostupný z [http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/BC0030BEA1/\\$File/401910rc10.pdf](http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/BC0030BEA1/$File/401910rc10.pdf)

⁶⁴ [cit. 14. 2. 2012] Dostupný z [http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/28003FC405/\\$File/401911rc10.pdf](http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/28003FC405/$File/401911rc10.pdf)

Graf 19 Věk ženy v době rozvodu

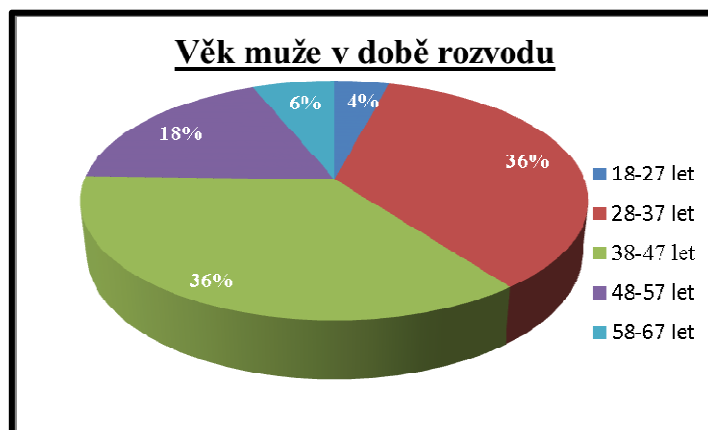
Komentář:

Při srovnání výsledků empirického šetření s údaji Českého statistického úřadu je patrná jejich značná podobnost. Věk uživatelů služby asistence i rozvádějících se žen se nejčastěji pohybuje v rozmezí 28-37 let. Na druhém místě se pak umístily ženy ve věku 38-47 let.

Tabulka 21 Věk rozvádějících se mužů

Věk muže	Absolutní údaje	Relativní četnost (%)
18-27 let	3776	4,00%
28-37 let	32446	36,00%
38-47 let	32610	36,00%
48-57 let	16723	18,00%
58-67	5661	6,00%
Celkem	91216	100,00%

Graf 20 Věk muže v době rozvodu

Komentář:

Stejně jako u žen kopírují údaje Českého statistického úřadu do značné míry výsledky empirického šetření. Hlavním rozdílem je stejně početné zastoupení rozvádějících se mužů v kategoriích 28-37 let a 38-47 let. Ve výsledcích empirického šetření naopak převažovali se 46% zastoupením otcové ve věku 28-37 let.

Vzdělání rozvádějících se manželů podle Českého statistického úřadu

Tabulky 22 a 23 a grafy 21 a 22 uvádějí údaje o vzdělání rozvádějících se manželů poskytnuté Českým statistickým úřadem, konkrétně jeho demografickými ročenkami z let 2008⁶⁵, 2009⁶⁶ a 2010⁶⁷.

Tabulka 22 Vzdělání ženy v době rozvodu

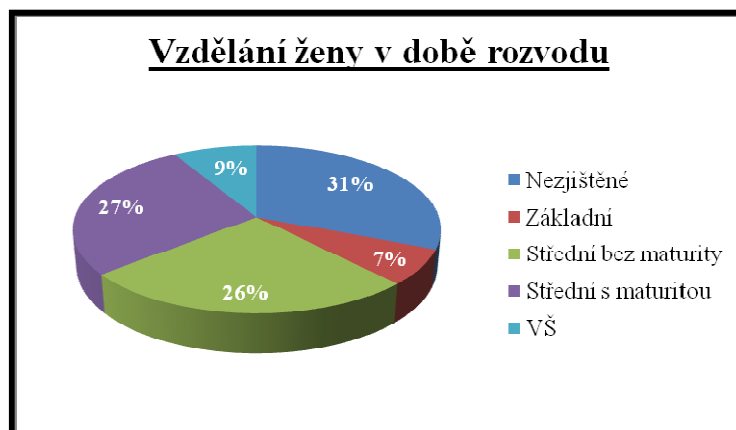
Vzdělání žen	Absolutní údaje	Relativní četnost (%)
Nezjištěné	28320	31,00%
Základní	6303	7,00%
Střední bez maturity	23804	26,00%
Střední s maturitou	25025	27,00%
VŠ	7764	9,00%
Celkem	91216	100,00%

⁶⁵ [cit. 14. 2. 2012] Dostupný z [http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/t/4E002A0A9C/\\$File/401909rc02.pdf](http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/t/4E002A0A9C/$File/401909rc02.pdf)

⁶⁶ [cit. 14. 2. 2012] Dostupný z [http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/BC0030BE9F/\\$File/401910rc02.pdf](http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/BC0030BE9F/$File/401910rc02.pdf)

⁶⁷ [cit. 14. 2. 2012] Dostupný z [http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/28003FC418/\\$File/401911rc02.pdf](http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/28003FC418/$File/401911rc02.pdf)

Graf 21 Vzdělání ženy v době rozvodu

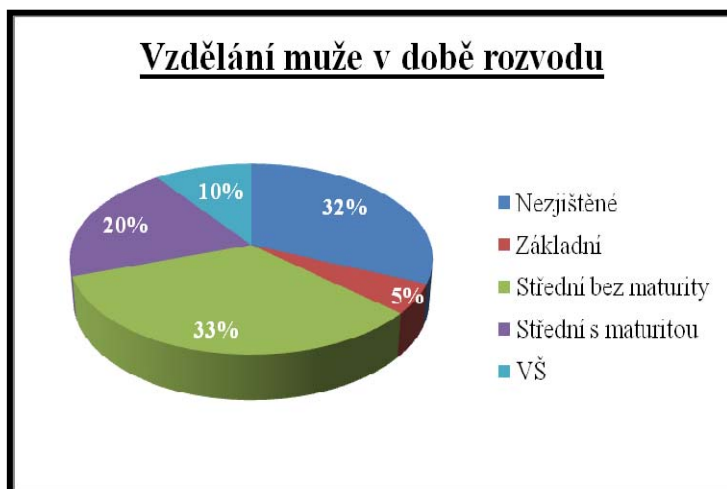
Komentář:

Při srovnání výsledků empirického šetření s údaji Českého statistického úřadu je patrné výrazně odlišné zastoupení v jednotlivých skupinách. Z části lze tuto disproporci vysvětlit tím, že Český statistický úřad téměř ve třetině případů neneviduje informace o vzdělání matky v době rozvodu. Tato skutečnost může způsobovat zkreslení výsledků.

Tabulka 23 Vzdělání muže v době rozvodu

Vzdělání mužů	Absolutní údaje	Relativní četnost (%)
Nezjištěné	28647	32,00%
Základní	4612	5,00%
Střední bez maturity	30440	33,00%
Střední s maturitou	18430	20,00%
VŠ	9087	10,00%
Celkem	91216	100,00%

Graf 22 Vzdělání mužů v době rozvodu

Komentář:

Také v případě mužů se informace o dosaženém vzdělání nepodařilo Českému statistickému úřadu zjistit téměř u třetiny osob. Srovnání těchto údajů s výsledky empirického šetření opět přináší značné odlišnosti. Zatímco 56 % otců, kteří využili asistenční služby, uvedlo vzdělání s maturitou, mělo maturitu jen 20 % rozvádějících se mužů.

Opět se nabízí otázka, jestli je možné u rodičů s vysokoškolským vzděláním předpokládat lépe rozvinuté komunikační a intelektové schopnosti a tím i jejich menší zastoupení ve výsledcích, než jaké mají rodiče s nižším stupněm dosaženého vzdělání.

8.6 Shrnutí

Empirické šetření vyhodnotilo hlavní a dílčí výzkumné otázky a odpovědělo tak na otázku, jak vypadá rodina, která využívá služeb asistence nebo předávání dětí. Vydeme-li z charakteristik s největším poměrným zastoupením, vypadá typická rodina následovně. **Rodiče jsou ve věkovém rozmezí 28-37 let, mají vzdělání s maturitou a jedná se o manžele, kteří společně žili 4-6 let. Důvodem rozpadu soužití deklarovaným ze strany matky je domácí násilí, ze strany otce pak problémy v komunikaci. Oba rodiče mají zaměstnání a asistenční službu, nařízenou soudním rozhodnutím, využili do 3 let od faktického rozpadu společného soužití. Děti jsou**

v péči matky. Asistenční služba se typicky týká jednoho dítěte, chlapce, ve věku 6-10 let.

Podle údajů Českého statistického úřadu byly nejčastějším důvodem rozvodu ze strany muže i ženy problémy související s komunikací. Věk rozvádějících se žen byl nejčastěji v rozmezí 28-37 let, u mužů měly nejčetnější zastoupení hned dvě kategorie, a to ve věku 28-37 let a 38-47 let. Pomineme-li případy, kdy se vzdělání nepodařilo zjistit, převládalo u žen vzdělání s maturitou, u mužů pak vzdělání bez maturity.

Při srovnání s výsledky empirického šetření je patrných několik rozdílů. Matky využívající asistenční službu jako důvod rozpadu rodiny nejčastěji uvádějí domácí násilí, zatímco rozvádějící se ženy problémy s komunikací. U otců využívajících asistenčních služeb převládá vzdělání s maturitou, zatímco u rozvádějících se mužů vzdělání bez maturity.

ZÁVĚR

Tato bakalářská práce se zabývala rozpadem rodiny a asistovaným kontaktem dítěte s rodičem a asistovaným předáváním dítěte mezi rodiči. Ve své teoretické části se zaměřila především na samotnou rodinu, kterou charakterizovala, definovala její funkce a možné typy a popsala průběh rozpadu rodiny, zejména pak jeho vliv na děti. Práce také objasnila pojmy, jako jsou kontakt dítěte s rodičem, asistovaný kontakt a asistované předávání. V poslední kapitole teoretické části se práce zaměřila na problematiku syndromu zavržení rodiče.

Cílem této práce bylo zmapovat podobu rodin, které se z nějakého důvodu uchýlily k řešení v podobě asistovaného kontaktu dítěte s jedním z rodičů či jeho předávání. Vytyčeného cíle dosáhla praktická část práce empirickým šetřením ze spisové dokumentace případů rodin, které v letech 2008-2010 využily asistenčních služeb brněnské pobočky Fondu ohrožených dětí. Praktická část práce stanovila jednu hlavní a 17 dílčích výzkumných otázek charakterizujících podobu rodin využívajících asistenčních služeb. Získané informace byly vyhodnoceny a některé z nich interpretovány v grafické podobě.

Empirické šetření prokázalo, že se asistenční služby nejčastěji týkají dětí ve věku 6-10 let. Děti tak přicházejí nejen o své dětství, ale také o zázemí, které v začátcích své školní docházky tolik potřebují. Z empirického šetření dále vyplynulo, že nejčastějším důvodem rozchodu rodičů bylo z pohledu matek domácí násilí a z pohledu otců šlo o komunikační problémy. Je tedy patrné, že se děti mohou stát svědky násilného chování rodičů a neschopnosti jejich vzájemné komunikace. Nabízí se otázka, jak budou takové děti v dospělosti schopné řešit problémové situace ve vlastní rodině. Nebudou opakovat chyby svých rodičů?

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- 1) Bakalář, Eduard a kolektiv autorů. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006. s. 124.
ISBN 80-246-1089-2
- 2) Berger, Maurice a Gravillon, Isabelle. *Když se rodiče rozvádějí*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 136.
ISBN 978-80-843-2
- 3) Colorosová, Barbara. *Krizové situace v rodině*. 1. vyd. Praha: Ikar, 2008, s. 240.
ISBN 978-80-249-1027-7
- 4) Dunovský, Jiří. *Dítě a poruchy rodiny*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1986. s. 140.
- 5) Dunovský, Jiří. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. 1. vyd. Praha: Grada, 1999, s. 279. ISBN 80-7169-254-9
- 6) Dunovský, Jiří. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1995, s. 248.
ISBN 80-7169-192-5
- 7) Gardner, Richard A. *Terapeutická intervence u dětí se syndromem zavržení rodiče*. 1. vyd. Praha: Triton, 2010, s. 428.
ISBN 978-80-7387-365-3
- 8) Everett, Graig a Everett, Sandra Volgy. *Zdravý rozvod pro rodiče a děti*. 1. vyd. Praha: Talpress, 2000, s. 212.
ISBN 80-7197-169-3
- 9) Hartl, Pavel a Hartlová Helena. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000, s. 774. ISBN 80-7178-303-X
- 10) Klimeš, Jeroným. *Partneři a rozchody*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 240.
ISBN 80-7367-045-3
- 11) Lacinová, Lenka a Škrdlíková, Petra. *Dost dobří rodiče aneb Drobné chyby ve výchově dovoleny*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 160.
ISBN 978-80-7367-442-7
- 12) Matějček, Zdeněk a Dytrych, Zdeněk. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. 1. vyd. Praha: Grada, 2002, s. 128.
ISBN 80-247-0332-7

- 13) Matoušek, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997, s. 144.
ISBN 80-85850-24-9
- 14) Možný, Ivo. *Rodina a společnost*. 2. vyd. Praha: Slon, 2006, s. 311.
ISBN 80-86429-58-X.
- 15) Prekopová, Jiřina. *Děti jsou hosté, kteří hledají cestu*. 4. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 151. ISBN 80-7178-854-6
- 16) Satirová, Virginia. *Kniha o rodině*. 2. vyd. Praha: Práh, 2006, s. 357.
ISBN 80-7252-150-0
- 17) Sobotková, Irena. *Psychologie rodiny*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007, s. 224.
ISBN 978-80-7367-250-8
- 18) Špaňhelova, Ilona. *Dítě a rozvod rodičů*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010, s. 184.
ISBN 978-80-247-3181-0
- 19) Teyber, Edward. *Děti a rozvod*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2007, s. 227.
ISBN 978-80-7255-163-7
- 20) Warshak, Richard A. *Rozvodové jedy*. 1. vyd. Praha: Triton, 2003, s. 389.
ISBN 80-7254-439-X

PRÁVNÍ NORMY

- 1) Listina základních práv a svobod, ústavní zákon č. 162/1998 Sb.
- 2) Úmluva o právech dítěte sdělení č. 104/1991 Sb.
- 3) Úmluva o styku s dětmi sdělení č. 91/2005 Sb.
- 4) Zákon o rodině č. 94/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů.
- 5) Zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

INTERNETOVÉ ZDROJE

- 1) <http://www.czso.cz>
- 2) <http://www.fondohrozenychdetibrno.cz>
- 3) <http://portal.justice.cz>

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Porovnání mediace a soudního rozhodnutí.....	14
Tabulka 2 Jak dlouho spolu rodiče před rozchodem žili?	39
Tabulka 3 Jaký je poměr sezdaných a nesezdaných soužití?	40
Tabulka 4 Jaký důvod rozchodu uvedla matka?	42
Tabulka 5 Jaký důvod rozchodu uvedl otec?	42
Tabulka 6 Komu byly svěřeny nezletilé děti do péče?	43
Tabulka 7 Po jak dlouhé době od faktického rozpadu soužití rodičů se služba asistence řešila?	44
Tabulka 8 Kdo byl iniciátorem žádosti o službu asistence?.....	45
Tabulka 9 Jaký byl počet dětí v rodině, kterých se služba týkala?	46
Tabulka 10 Věk nezletilých dětí	48
Tabulka 11 Jaké bylo pohlaví nezletilých dětí?	49
Tabulka 12 Jaké bylo pracovní uplatnění matky?	49
Tabulka 13 Jaké bylo pracovní uplatnění otce?	50
Tabulka 14 Jaký byl věk matky.....	51
Tabulka 15 Jaký byl věk otce?.....	51
Tabulka 16 Jakého vzdělání dosáhla matka?.....	52
Tabulka 17 Jakého vzdělání dosáhl otec?.....	53
Tabulka 18 Důvod rozvodu na straně ženy	54
Tabulka 19 Důvod rozvodu na straně muže.....	55
Tabulka 20 Věk rozvádějících se žen	56
Tabulka 21 Věk rozvádějících se mužů	57
Tabulka 22 Vzdělání ženy v době rozvodu.....	58
Tabulka 23 Vzdělání muže v době rozvodu.....	59

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 Počet rozvodů v letech 2001-2010.....	15
Graf 2 Délka společného soužití rodičů	40
Graf 3 Počet sezdaných a nesezdaných soužití.....	41
Graf 4 Důvod rozchodu ze strany matky.....	42
Graf 5 Důvod rozchodu ze strany otce.....	43
Graf 6 Děti svěřeny do péče	44
Graf 7 Po jak dlouhé době od faktického rozpadu soužití rodičů se služba asistence řešila?	45
Graf 8 Iniciátor žádosti o službu asistence	46
Graf 9 Počet dětí v rodině	47
Graf 10 Věk nezletilých dětí.....	48
Graf 11 Pracovní uplatnění matky	49
Graf 12 Pracovní uplatnění otce.....	50
Graf 13 Věk matky	51
Graf 14 Věk otce	52
Graf 15 Dosažené vzdělání matky	53
Graf 16 Dosažené vzdělání otce	53
Graf 17 Důvod rozvodu na straně ženy	55
Graf 18 Důvod rozvodu na straně muže.....	56
Graf 19 Věk ženy v době rozvodu	57
Graf 20 Věk muže v době rozvodu	58
Graf 21 Vzdělání ženy v době rozvodu	59
Graf 22 Vzdělání muže v době rozvodu.....	60

ANOTACE

Práce se ve své teoretické části zabývá problematikou rodiny, především jejím rozpadem a vlivem na děti. Ústředním tématem práce je běžný a asistovaný kontakt dítěte s rodičem a asistované předávání dítěte mezi rodiči. Cílem práce je zmapovat podobu rodin, které se z nějakého důvodu uchýlily k řešení v podobě asistovaného kontaktu dítěte s jedním z rodičů či jeho předávání. Praktická část práce vychází z empirického šetření spisové dokumentace brněnské pobočky Fondu ohrožených dětí a zkoumá rodiny, které v letech 2008 až 2010 využily služeb asistovaného kontaktu nebo předávání dětí na této pobočce.

Jméno a příjmení autora: Aneta Giblová

Název katedry a fakulty: Katedra sociologie a andragogiky, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Název bakalářské diplomové práce: Rozpad rodiny – asistovaný kontakt a předávání dítěte

Vedoucí práce: PhDr. Eva Klimentová, PhD.

Počet znaků: 77 299

Počet příloh: 0

Počet použitých zdrojů: 28

Klíčová slova: rodina, děti, rozpad rodiny, rozvod, asistovaný kontakt a asistované předávání.

Keywords: family, children, family break-up, divorce, assisted contact and assisted handover.

ANNOTATION

In its theoretical part this thesis concentrates mainly on family break-up and the effect it has on children. This thesis focuses primarily on common and assisted contact of the child with his parents and his assisted handover between parents. The main objective of this thesis is to map the form of families which took advantage of assisted contact or assisted handover. Practical part of this thesis is based on empirical examination of the documentation of the subsidiary of The fund for children in need located in Brno. It focuses on families which used assisted contact or handover during years 2008 and 2010 provided by the mentioned subsidiary.